Monitorul social

NR.17 DECEMBRIE 2013

CALITATEA VIEȚII COPIILOR – UN FACTOR DE IMPACT ÎN DEZVOLTAREA DURABILĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Gagauz Olga,
doctor în sociologie
Buciuceanu-Vrabie Mariana,
doctor în sociologie

www.viitorul.org

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

MONITOR SOCIAL

CALITATEA VIEȚII COPIILOR – UN FACTOR DE IMPACT ÎN DEZVOLTAREA DURABILĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Nr. 17

Gagauz Olga, doctor în sociologie
Buciuceanu-Vrabie Mariana, doctor în sociologie

Chișinău 2013

www.viitorul.org

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituţie de cercetare, instruire şi iniţiative publice, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică şi management al cunoştinţelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reuneşte tineri intelectuali, preocupaţi de succesul tranziţiei spre economia de piaţă şi societatea deschisă în Republica Moldova. Institutul pentru Dezvoltare şi Iniţiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundaţiei Viitorul, şi păstrează în linii mari tradiţiile, obiectivele şi principiile de acţiune ale fundaţiei, printre care se numără: formarea de instituţii democratice şi dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcţionari publici şi cetăţenii ţării noastre, consolidarea societăţii civile şi spiritului critic, promovarea libertăţilor şi valorilor unei societăţi deschise, modernizate şi pro-europene.

str. Iacob Hâncu 10/1, Chişinău
MD-2005 Republica Moldova
373 / 22 221844 tel
373 / 22 245714 fax
office@viitorul.org
www.viitorul.org

Fundaţia-Friedrich-Ebert (FES) este o fundaţie politică, social-democrată germană scopurile căreia sunt promovarea principiilor şi fundamentelor democraţiei, a păcii, înţelegerii şi cooperării internaţionale. FES îşi îndeplineşte mandatul în spiritul democraţiei sociale, dedicîndu-se dezbaterii publice şi găsirii, într-un mod transparent, de soluţii social-democrate la problemele actuale şi viitoare ale societăţii.

Cu Republica Moldova, Fundaţia-Friedrich-Ebert şi-a început colaborarea în anul 1994 prin intermediul Biroului Regional de la Kiev, iar din octombrie 2002, la Chişinău activează un birou permanent al Fundaţiei.
Tel. (373 22) 855830,
E-mail: fes@fes-moldova.org, web: www.fes-moldova.org,

Monitorul Social apare cu sprijinul Fundaţiei Friedrich Ebert.
Coordonator Ediţie: Ghenadie Mocanu
Asistent cercetare: Tatiana Solonari

Opiniile exprimate aparţin autorilor. Nici Administraţia IDIS „Viitorul”, nici Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare şi Iniţiative Sociale „Viitorul” şi nici Friedrich-Ebert-Stiftung nu poartă răspundere pentru estimările şi opiniile prezentate în cadrul acestei publicaţii.

Pentru mai multe informaţii asupra acestei publicaţii ori asupra abonamentului de recepţionare a publicaţiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactaţi direct Serviciul de Presă şi Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”. Persoana de contact: Diana Lungu - diana.lungu@viitorul.org

Adresa de contact:
Chişinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova
Telefon: (373-22) 21 09 32
Fax: (373-22) 24 57 14
www.viitorul.org
Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conţină referinţă la IDIS „Viitorul”.

ISBN

CUPRINS

Introducere 6
Date demografice 7
Sărăcia și nivelul de trai al copiilor 9
Sănătatea copiilor 11
Mortalitatea copiilor 13
Natalitatea la adolescente: dimensiuni și cauze ale extinderii 13
Servicii de educație extrafamilială 16
Impactul migrației de muncă asupra situației copiilor 24
Protecția socială 30
Concluzii și recomandări 33
Bibliografie 35

INTRODUCERE

Orice popor își asumă imperativul privind bunăstarea copiilor, or bunăstarea întregii comunități, în mare parte, este determinată de situația copiilor care îi formează potențialul cultural, intelectual, productiv și reproductiv. Conștientizând provocările demografice pentru dezvoltarea socioeconomică a Republicii Moldova (în special reducerea numărului populației și îmbătrânirea demografică), trebuie să înțelegem totodată că problema nu se limitează doar la cantitate, ci într-o măsură hotărâtoare este determinată de calitatea potențialului uman. În acest context, condițiile favorabile de dezvoltare a generației tinere, disponibilitatea resurselor economice și sociale pentru familiile cu copii, precum și a posibilităților de obținere a educației în corespundere cu vârsta și abilitățile copiilor joacă un rol important în consolidarea potențialului uman, creșterea calității acestuia.

Copiii care s-au născut la începutul anilor `90 ai secolului trecut, marcați de transformări socioeconomice, politice și culturale profunde, au depășit vârsta copilăriei și încep să se încadreze pe piața muncii, să-și formeze familiile și să intre în perioada reproductivă. Cei care în prezent sunt la vârsta de copilărie, peste 10-15 ani vor constitui nu doar forța de muncă principală, ci și fundamentul demografic care va determina evoluția populației.

Un criteriu autentic în stabilirea nivelului de dezvoltare a unei țări este cât de bine se îngrijește de copiii săi[1]: sănătatea și siguranța copiilor, bunăstarea lor materială, educația și socializarea lor, precum și cât de mult sunt iubiți, apreciați și integrați în familie și societatea în care s-au născut. Studiile dedicate țărilor cu nivel mediu al veniturilor populației, demonstrează că nivelul înalt al inegalității economice este strâns legat de complexul problemelor sociale, inclusiv încrederea reciprocă, media speranței de viață, mortalitatea infantilă, performanțele școlare, bolile psihice, narcomania, sarcinile la adolescente, infracționalitatea. Totodată, intensitatea mai înaltă a creșterii economice nu neapărat duce la diminuarea acestor probleme sociale, or potrivit cercetărilor[2], indicatorii relativ buni privind situația copiilor într-o țară, pot masca inegalitatea înaltă dintre copii după nivelul de venit, regiunea de trai, particularitățile fizice sau situația familială – și ascunde prezența riscurilor marginalizării sociale.

Rezolvarea problemelor rezultate din pierderile demografice, modernizarea țării și dezvoltarea unei societăți mai incluzive nu este posibilă fără investiția în fiecare copil și asigurarea ca fiecare copil să nu rămână fără atenție. La etapa actuală, calitatea potențialului uman stabilește competitivitatea oricărei țări. Calitatea potențialului uman descendent depinde de acțiunile prezente, și aici ne referim în primul rând la politica orientată către familie și copii.

În studiile transnaționale[3], aprecierea bunăstării copiilor se bazează pe indicatorii ce caracterizează situația a cinci domenii esențiale pentru viață: bunăstarea materială, sănătatea și

1 Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries. UNICEF, 2007.

2 Child well-being in rich countries. A comparative overview. UNICEF, 2013.

3 Child well-being in rich countries. A comparative overview. UNICEF, 2013.

securitatea, educaţia, comportamentul şi riscurile, condiţiile de trai (locative) şi mediul înconjurător (ecologic/ecosistem). Completarea acestor indicatori în cazul Republicii Moldova şi comparabilitatea cu alte ţări, este parţială. Cu toate acestea, este posibilă creionarea situaţiei copiilor şi şansele unei dezvoltări durabile a generaţiei tinere, aspect pe care ni-l propunem să îl evidenţiem prin acest studiul.

Date demografice

În Republica Moldova, potrivit statisticii, la începutul anului 2013 - 712,1 mii persoane sau fiecare a cincea persoană din totalul populaţiei era în vârstă de până la 18 ani, cu o concentraţie superioară în mediul rural (peste 64%).

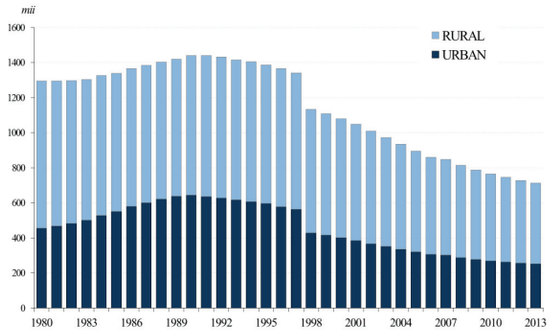

Fig.1. Dinamica efectivului populaţiei de 0-17 ani, 1980-2013, mii persoane

Începând cu 1997, fără raioanele din stînga Nistrului şi mun. Bender
Sursa: BNS, Banca de date; www.statistica.md

Depopularea şi accentuarea procesului de îmbătrânire demografică, de altfel specific majorităţii ţărilor din regiune, începând cu anul 1991, înregistrează micşorarea ponderii copiilor şi adolescenţilor cu vârsta de până la 17 ani, în totalul populaţiei (de la 32,4% în 1980 la 20% în 2013). Deşi, potrivit standardelor internaţionale, Moldova se plasează încă printre ţările cu o populaţie relativ tânără, în mare parte datorită nivelului înalt al mortalităţii, intensitatea diminuării ponderii copiilor în totalul populaţiei ţării este cea mai accentuată (cu peste 9% diferenţă între anii 2000 şi 2012) în comparaţie cu alte ţări (o diferenţă ce oscilează de la 1% la 6%) (Fig.2).

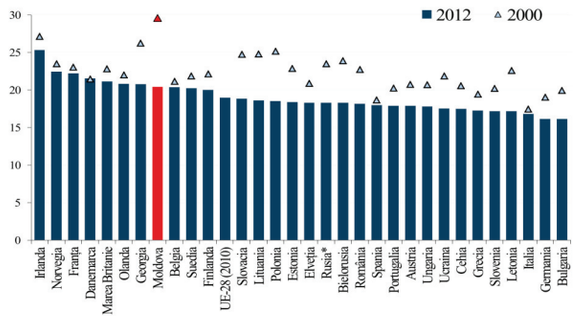

Fig.2. Dinamica ponderii copiilor (0-17 ani) în totalul populaţiei în ţările din regiune, 2000-2012, %

Sursa: http://epp.eurostat.ec.europa.eu
*Rusia 2012=datele pentru 2010

Prognozele demografice avertizează cu privire la reducerea contingentului de copii în perioada apropiată (Tabelul 1), acest fapt fiind determinat de scăderea numărului de femei de vârstă fertilă pe contul generaţiilor puţin numeroase născute după anul 1990. Astfel, numărul de copii în vârstă de până la un an către anul 2025 se va micşora cu circa 20%, în vârstă de 1-6 ani – cu circa 10%. Contingentul copiilor în vârstă de 7-17 ani nu se va modifica semnificativ.

Tabelul 1. Evoluţia proiectată a numărului de copii în Republica Moldova, anii 2014-2025*

Vârsta	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
0	40,38	40,08	39,61	38,99	38,24	37,40	36,50	35,59	34,68	33,81	33,00	32,28
1	40,43	40,32	40,02	39,55	38,93	38,18	37,35	36,45	35,54	34,63	33,76	32,96
2	40,31	40,40	40,30	40,00	39,53	38,91	38,16	37,33	36,43	35,52	34,61	33,75
3	39,76	40,29	40,39	40,28	39,99	39,52	38,89	38,15	37,31	36,42	35,51	34,60
4	39,98	39,75	40,28	40,38	40,27	39,97	39,50	38,88	38,14	37,30	36,41	35,50
5	37,84	39,97	39,74	40,27	40,37	40,26	39,96	39,49	38,87	38,13	37,29	36,40
6	37,37	37,83	39,96	39,73	40,26	40,36	40,25	39,95	39,48	38,86	38,12	37,29
7	37,63	37,36	37,82	39,95	39,72	40,25	40,35	40,24	39,94	39,47	38,85	38,11
8	37,44	37,62	37,35	37,81	39,93	39,71	40,24	40,33	40,23	39,93	39,46	38,84
9	37,45	37,43	37,61	37,34	37,80	39,92	39,70	40,23	40,32	40,22	39,92	39,45
10	36,17	37,44	37,42	37,60	37,33	37,79	39,91	39,69	40,22	40,31	40,21	39,91
11	36,34	36,17	37,43	37,41	37,59	37,32	37,78	39,90	39,68	40,21	40,30	40,20
12	37,17	36,33	36,15	37,42	37,40	37,58	37,31	37,77	39,89	39,67	40,20	40,29
13	38,09	37,15	36,32	36,14	37,41	37,39	37,57	37,29	37,76	39,88	39,65	40,18
14	39,16	38,08	37,14	36,31	36,13	37,40	37,38	37,56	37,28	37,75	39,87	39,64
15	40,74	39,15	38,06	37,13	36,30	36,12	37,39	37,36	37,55	37,27	37,73	39,86
16	43,10	40,71	39,13	38,04	37,11	36,28	36,10	37,37	37,35	37,53	37,25	37,72
17	46,67	43,07	40,69	39,11	38,02	37,09	36,26	36,08	37,35	37,33	37,51	37,24

*varianta medie a prognozei demografice
Sursa: INCE al AŞM, Centrul de Cercetări Demografice

Deoarece populaţia tânără reprezintă un potenţial pentru dezvoltarea ţării, efectivul scăzut al acesteia poate reprezenta un factor restrictiv al dezvoltării. În perspectiva apropiată, cele mai importante implicaţii socioeconomice ale reducerii copiilor în vârstă de 0-17 ani vor fi asociate cu micşorarea contigentului de copii pentru instituţiile preşcolare şi şcolare; micşorarea contingentului de studenţi şi al celui militar; reducerea numărului populaţiei în vârstă aptă de muncă; micşorarea efectivului resurselor umane şi îmbătrânirea acestora.

În intervalul ultimelor două decenii sunt evidente schimbări esenţiale în structura familiei: s-a micşorat ponderea familiilor cu copii în totalul gospodăriilor (de la 45,8% în 2004 la doar 35,2% în 2012); a crescut ponderea familiilor cu un copil (55,8% în 2012 faţă de 53% în 2004) şi a diminuat cota celor cu doi copii (de la 35,5 la 34% în 2012), precum şi cu trei şi mai mulţi copii (de la 11,4% la 10,2% în 2012). De asemenea, se remarcă o creştere constantă a familiilor monoparentale în rândul familiilor cu copii sub 18 ani (circa 6% în 2012 comparativ cu 4,9% în 2006), ca urmare a creşterii divorţurilor, naşterilor extraconjugale, căsătoriilor neînregistrate, dar şi văduviei precoce a femeilor.

Studiile autohtone[4] evidenţiază şi o creştere semnificativă a numărului şi ponderii copiilor născuţi în afara căsătoriei - de trei ori în intervalul anilor 1980-2012, înregistrând 22,4% în totalul născuţilor vii. Cu toate acestea însă, ar fi greşit să presupunem că aproape fiecare al patrulea copil creşte şi se educă fără tată. Statistica oficială demonstrează că la cererea ambilor părinţi sunt înregistraţi aproape 2/3 dintre copiii născuţi în afara căsătoriei. Mai mult, copiii oficial sunt înregistraţi de către unul din părinţi, de regulă mama, uneori însă trăiesc cu ambii, întrucât nu toţi părinţii sunt predispuşi să-şi înregistreze copiii în baza unei cereri comune.

4 Gagauz O. Familia contemporană între tradiţional şi modern. Chişinău, 2011.

Sărăcia și nivelul de trai al copiilor

În Moldova, cea mai acută problemă socială raportată la copii, este sărăcia acestora și a familiilor cu copii. Gospodăriile cu copii se raportează atât la grupul cu risc maxim de sărăcie, cât și la categoria populației cu cele mai modeste venituri. Criza de pe piața muncii a anilor `90 a plasat familia în fața șomajului și a muncii cu venit foarte mic ce nu asigura salariatului minimumul de existență, sporind riscul de sărăcie a familiilor cu copii în raport cu alte categorii ale populației. În perioada creșterii economice din deceniul următor riscul de sărăcie pentru copii s-a diminuat, dar cu o intensitate mult mai lentă decât pentru alte categorii. Vulnerabilitatea copiilor la sărăcie nu înregistrează deosebiri evidente între sexe, însă prezintă un risc pronunțat în cazul copiilor ce locuiesc în mediul rural.

Specifică și țărilor din regiune, totuși, profunzimea și severitatea sărăciei copiilor în Moldova rămâne a fi inacceptabil de mare, constituind circa 20% în 2011. În pofida faptului că s-a diminuat substanțial în ultimii zece ani (față de 45,2% în 2002), incidența sărăciei copiilor este mai înaltă decât media pe țară (în medie cu 2p.p. anual în intervalul evaluat), inclusiv pentru toate grupele de vârstă ale copiilor (Tabelul 2). Riscul sărăciei crește odată cu sporirea numărului de copii în familie, dar și traiul în mediul rural: circa 35% din familiile cu trei și mai mulți copii trăiesc la limita sărăciei, depășind de 2 ori media pe țară, iar în sate, sub incidența sărăciei este fiecare al treilea copil. Totodată, circa 85% dintre copiii săraci trăiesc în zonele rurale, înregistrând o discrepanță colosală în raport cu mediul urban.

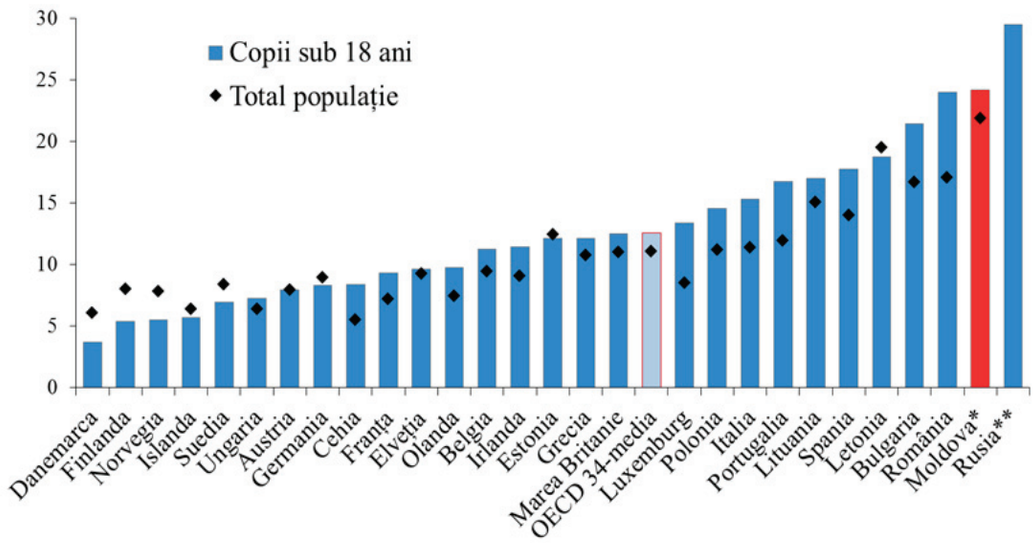

Fig.3. Rata sărăciei la copii și în totalul populației (%)

Sursa: OECD Income distribution questionnaire, version January 2012, for OECD countries; EU-SILC 2009 for non-OECD countries OECD (2012), OECD Family Database, OECD, Paris (www.oecd.org/social/family/database). *Moldova – datele sunt pentru 2010; **Rusia – datele sunt pentru 2009

Tabelul 2. Incidenţa sărăciei în rândul copiilor (0-17 ani), %

		2002	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
Rata sărăciei absolute, total populaţie		*40,4*	*30,2*	*25,8*	*26,4*	*26,3*	*21,9*	*17,5*	*16,6*
Rata sărăciei, copii sub 18 ani		45,2	32,8	27,3	27,2	28,2	24,2	20	
după tipul gospodăriei	cu 1 copil	36,1	25,9	22,2	23	23,8	20	13,5	14,8
	cu 2 copii	45,4	33,2	28,4	26,1	27,5	24,6	21,4	18,5
	cu 3 şi mai mulţi copii	61,5	55,2	44,9	42	50,8	39,1	36,9	34,6
pe medii	urban	35,5	25,6	18,1	13,9	12,8	9,8	-	-
	rural	50	37	33	34,9	37,7	33	-	-
pe grupe de vârstă	> 3 ani	49,7	32,5	27,1	28,2	27,5	23	-	-
	3-6 ani	48,1	35,1	28,1	26,9	26,3	26,7	-	-
	7-10ani	42,7	35,2	28,8	27,5	29	23,1	-	-
	11-15 ani	46,8	31,1	27,5	25,7	29,2	23,6	-	-
	16-17 ani	46,5	30,9	25	29,5	28,1	24,8	-	-

Sursa: BNS; Raport privind sărăcia în Republica Moldova 2010-2011. Chişinău, Ministerul Economiei, 2012; *Nota informativă ME: Sărăcia în RM 2012. http://www.mec.gov.md/saracia-si-impactul-politicilor/

Potrivit informaţiei prezentate de către structurile teritoriale de asistenţă socială pe parcursul anului 2012 au fost înregistrate un şir de indicatori ce caracterizează vulnerabilitatea materială şi nematerială a copiilor (Tabelul 3).

Astăzi, deşi incidenţa sărăciei este în descreştere, constatările oficiale rezumându-se la influenţa veniturilor remise de peste hotare care au condiţionat creşterea economică şi respectiv situaţia materială a populaţiei[5], iar ţara şi-a propus obiective de dezvoltare durabilă, incertitudinile legate de viitorul copiilor, precum şi sărăcia, rămân probleme majore enunţate de populaţia ţării şi plasate în topul celor mai îngrijorătoare lucruri. Astfel, potrivit datelor empirice reprezentative[6], în intervalul anilor 2002-2013, fiecare a doua persoană rămâne îngrijorată pentru viitorul copiilor săi, valoarea maximă fiind înregistrată în anul curent, circa 65% din populaţie.

5 Calitatea creşterii economice şi impactul asupra dezvoltării umane. Chişinău, UNDP, 2006; Raport privind sărăcia în Republica Moldova 2010-2011. Chişinău, Ministerul Economiei, 2012.

6 Barometrul de opinie publică. IPP, 2002-2013, Chişinău. www.ipp.md

Tabelul 3. Indicatorii privind vulnerabilitatea materială şi nematerială a copiilor, anul 2012

Indicatori	familii/copii
Număr de familii cu copii sub vârsta de 5 ani, inclusiv cu copii de vârsta 0-12 luni, în situaţie de risc, luaţi la evidenţă	9581
Număr de copii sub vârsta de 5 ani în situaţie de risc, luaţi la evidenţă	11500
Număr de copii cu vârsta 0-12 luni în situaţie de risc, luaţi la evidenţă	3675
Număr de evaluări iniţiale realizate ale familiilor cu copii sub vârsta de 5 ani, inclusiv cu copii de vârsta 0-12 luni, în situaţie de risc	7001
Număr de evaluări complexe realizate ale familiilor cu copii cu vârsta de până la 5 ani, inclusiv cu copii de vârsta 0-12 luni, în situaţie de risc	5673
Număr de familii cu copii sub vârsta de 5 ani, inclusiv cu copii de vârsta 0-12 luni, în situaţie de risc, sprijinite financiar / material	7454
Număr de copii sub vârsta de 5 ani, inclusiv copii de vârsta 0-12 luni, abandonaţi	74
Număr de copii sub vârsta de 5 ani, inclusiv copii de vârsta 0-12 luni, plasaţi în instituţii rezidenţiale	312
Număr de copii sub vârsta de 5 ani, inclusiv copii de vârsta 0-12 luni, expuşi abuzului, violenţei sau neglijării	1191
Număr de copii de 0-17 ani aflaţi în dificultate din diverse motive	62811

Sursa: MMPSF

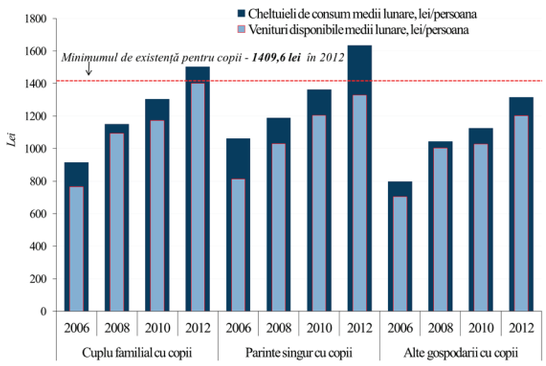

Fig.4. Nivelul de trai în gospodăriile cu copii

Sursa: BNS, Banca de date; www.statistica.md

Este indiscutabil faptul că bunăstarea copiilor este legată de bunăstarea familiei. Diferenţele de venituri explică în mare măsură şi diferenţele de prosperitate nematerială a copiilor. Veniturile, consumul şi condiţiile de trai ale copiilor variază semnificativ după o serie de criterii, cu incidenţă critică în funcţie de medii. În gospodăriile cu copii, venitul mediu lunar al unei persoane în anul 2012 era cu circa 15% sub media naţională.

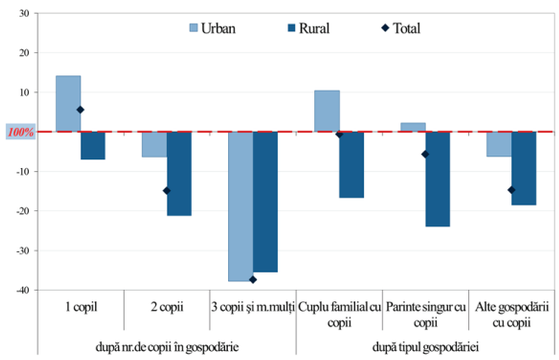

Fig.5. Deficitul în venitul gospodăriilor cu copii în raport cu minimumul de existenţă pentru copii (%)

Sursa: calculat în baza datelor BNS,
Banca de date; www.statistica.md

Raportat la valoarea minimumului de existenţă pentru copii se evidenţiază deficitul material acut al venitului în familiile cu copii din mediul rural. Copiii de la sat dispun de venituri mai mici (de 1,5 ori) şi consum mai mic (de 1,4 ori) decât cei din mediul urban, inclusiv pentru alimentaţie, educaţie şi sănătate. La formarea veniturilor în gospodăriile cu copii, transferurile din afara ţării contribuie în proporţie de 21,3% (27,6% în mediul rural şi 14,7% în urban), cu peste 5% mai mult decât media pe ţară.

Sănătatea copiilor

Statisticile oficiale şi studiile evidenţiază că sănătatea şi potenţialul de dezvoltare a tinerei generaţii din ţara noastră este ameninţată, fapt accentuat prin dinamica indicatorilor cu privire la morbiditatea şi mortalitatea copiilor. Deşi, pe parcursul ultimilor ani, unii indicatori ai sănătăţii copiilor s-au îmbunătăţit, s-a înregistrat reducerea ratei mortalităţii infantile (9,8 în 2012) şi a mortalităţii copiilor până la 5 ani (12,1 în 2012), a crescut rata imunizării (93-98% în 2011 pentru diferite tipuri de vaccin) şi a diminuat morbiditatea generală a copiilor de 0-17 ani, progresul obţinut este neuniform, în special în profil rezidenţial şi mai rămân multe de făcut. Ratele morbidităţii şi mortalităţii în mediul rural sunt mult mai înalte decât în oraşe. Se evidenţiază inegalităţi mari între copii în ceea ce priveşte accesul la serviciile de sănătate şi informarea vizavi de propria sănătate, or potrivit evidenţei oficiale, copiii din mediul rural vizitează medicul de familie de două ori mai rar decât cei din mediul urban. Aceasta, la rândul său, denaturează realitatea privind starea de sănătate a copiilor de la sate şi explică valoarea de două ori mai mică a ratei morbidităţii acestora prin boli cronice declarate în raport cu copiii din mediul urban.

Sărăcia determină accesul copiilor la serviciile de sănătate. Deşi asistenţa medicală pentru copii este gratuită, pentru copiii cu vârsta mai mare de 5 ani, medicamentele trebuie să fie plătite de către familie, ceea ce deseori prezintă o problemă dificilă

și depășește posibilitățile celor săraci. Copiii din familiile sărace sunt mai predispuși bolilor determinate de factorii sociali, acest fapt găsindu-și reflectare în statisticile generale cu privire la sănătatea copiilor. Astfel, în ultimii ani se atestă tot mai multe cazuri de retard fizic la copii. În anul 2012, în rândul copiilor cu vârsta de 0-17 au fost depistate 14,8 cazuri de retard fizic la 1000 de copii din acest grup de vârstă. Cele mai mari valori ale acestui indicator sunt specifice pentru elevii din clasa întâi, precum și pentru cei din clasele 2-4 și 5-8.

Tabelul 4. Cazuri de retard fizic la 1000 de copii examinați în vârstă de 0-17 ani

	2010	2011	2012
	La 1000 de copii de vârsta respectivă		
Total	**10,3**	**10,1**	**14,8**
De vârstă preșcolară	6,1	5,6	-
Elevii clasei 1	18,9	20	18
Elevii claselor 2-4	14,1	14,8	-
Elevii claselor 5-8	13,6	13,0	-
Elevii claselor 9-12	8,8	8,5	-

Sursa: Centrul Național de Management în Sănătate

Una din cauzele retardului fizic este malnutriția din cauza alimentației deficitare ce afectează toate organele, provocând oprirea creșterii și dezvoltării copilului. Numărul cazurilor de malnutriție este destul de semnificativ, copiii suferind din cauza unei alimentații lipsite de elementele esențiale dezvoltării normale a organismului precum pește, carne, ouă, brânză. Incidența prin malnutriție, în special la copiii în primul an de viață, în ultimii trei ani se menține la un nivel destul de ridicat (23,6-28,3‰), pe când incidența la copiii în vârstă de 0-4 ani înregistrează o dinamică pozitivă (Tabelul 5).

Malnutriția poate provoca anumite boli infecțioase, prin scăderea imunității, reactivarea unei tuberculoze, maladie răspândită la copiii care nu sunt bine hrăniți. De asemenea, copiii malnutriți au dezvoltare neurologică întârziată, tulburări de memorie, dar și o slabă adaptabilitate la stres.

Conform datelor BNS pentru 2012, zilnic circa 62 copii au fost internați în instituțiile medicale cu boli infecțioase. Astfel, în medie la 100 mii copii revin 1759 cazuri de boli infecțioase intestinale, inclusiv 61 cazuri de infecții cu salmoneloze. Totodată, comparativ cu anul 2011 numărul cazurilor de dizenterie bacteriană a crescut de 2 ori (de la 22 la 48 cazuri la 100 mii copii).

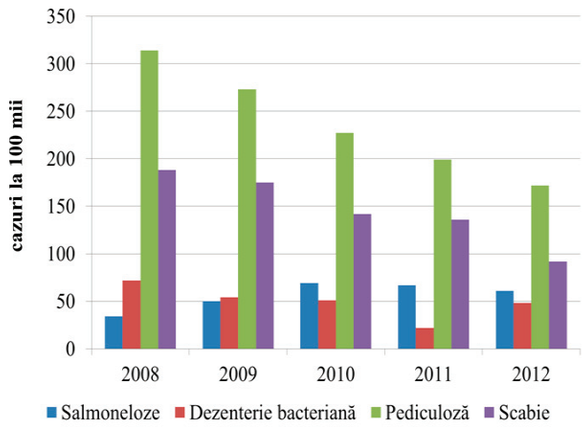

Fig. 6. Morbiditatea copiilor în vârstă de 0-17 ani cauzată de unele boli infecțioase, cazuri la 100 mii copii din grupa de vârstă respectivă

Sursa: BNS

Tabelul 5. Incidența prin malnutriție

Vârsta copiilor	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	Numărul de cazuri			La 1000 de copii de vârsta respectivă		
În primul an de viață	1073	898	943	28,3	23,6	25,7
La 0-4 ani	2150	1990	1931	11,4	10,4	10

Sursa: Centrul Național de Management în Sănătate

Vulnerabilitatea adolescenţilor în faţa bolilor cu transmitere pe cale sexuală este mai mare în grupul de vârstă 15-17 ani: la 100 mii copii în vârstă de 15-17 ani revin respectiv 70 cazuri de sifilis, 38 cazuri de gonoree și 170 cazuri de trichomoniază. În anul 2012 s-au înregistrat 9 copii cu vârsta de până la 14 ani purtători ai virusului imunodeficienţei umane (HIV), dintre care 2 fete și 7 băieţi.

Mortalitatea copiilor

Pe parcursul anului 2012, 74 copii cu vârsta de până la 5 ani au decedat la domiciliu, inclusiv cu vârsta de până la 1 an au decedat 50 copii. Din numărul total al copiilor decedați, 43 copii provin din familii în situație de risc, inclusiv cu vârsta de până la 1 an – 30 copii. La copiii și adolescenții cu vârsta cuprinsă între 1 și 14 ani, dinamica generală a mortalității pe parcursul ultimelor decenii este pozitivă, în special în ceea ce privește bolile infecțioase și cele ale aparatului respirator. Însă, cauzele violente ale decesului (în special, accidentele rutiere și înecuri accidentale), în pofida îmbunătățirii generale a situaţiei, constituie o rezervă pentru reducerea mortalităţii la copii și adolescenţi. Astfel, la copii și adolescenți, mortalitatea din cauze violente de deces exclusiv se asociază cu leziuni menajere și accidente rutiere. Căderile și înecurile, precum și accidentele rutiere prezintă două grupuri principale în structura cauzelor externe de deces, determinând mai mult de jumătate din numărul total de decese (în 2012 respectiv, 27% și 24,4 %). Datele furnizate de Poliția Rutieră arată că zilnic cel puţin un copil are de suferit din cauza accidentelor rutiere. Potrivit Raportului Mondial privind Prevenirea Accidentelor și Traumatismelor la Copii, elaborat de Organizaţia Mondială a Sănătăţii (OMS) și UNICEF, ţara noastră este pe locul 4 în regiunea europeană a OMS în ce privește mortalitatea prin înec, pe locul 5 privind mortalitatea prin intoxicaţii și otrăviri și tot pe locul 5 la capitolul mortalitate prin accidente generate de foc (arsuri și opăriri) și electrocutare. Astfel, următorul grup al cauzelor violente de deces prezintă grupul alte cauze (intoxicații accidentale, accidente provocate de incendiu, șoc electric etc.), proporția căruia în totalul deceselor violente constituie circa o pătrime.

Se înregistrează o statistică deosebit de alarmantă cu privire la sinucideri. În anul 2012 s-au sinucis 15 copii, mai mult decât în anul 2011 (9 cazuri). Cei mai mulţi dintre copiii care au recurs la suicid locuiau în localităţi rurale, majoritatea fiind băieţi cu vârste cuprinse între 11 și 17 ani. Această situație accentuează vulnerabilitatea copiilor, predispoziția la stres și problema neglijării copiilor de către părinți și comunitate.

Natalitatea la adolescente: dimensiuni și cauze ale extinderii

O problemă aparte în domeniul sănătății copiilor o constituie natalitatea la adolescente. Evident că sarcina la vârsta prematură este neplanificată și are implicații multiple atât la nivel personal, cât și la nivel social, fiind un indicator al vulnerabilității sociale.

Numărul anual de nașteri la vârsta prematură (până la 18 ani) în anii 2007-2010 constituia aproape 1000 de cazuri. În ultimii ani numărul lor s-a micșorat din cauză că în acest grup de vârstă intră generațiile puțin numeroase care s-au născut la sfârșitul anilor 1990. Nașterile la vârsta prematură predomină în mediul rural, atât în cadrul căsătoriei, cât și în cadrul nașterilor extraconjugale. Deși, în raport cu numărul total de nașteri proporția nașterilor la vârsta prematură este în scădere, constituind 1,9% în anul 2012, acest fapt se datorează factorului structural și nu reflectă intensitatea fenomenului (tabelul 6).

Tabelul 6. Dinamica naşterilor în rândul tinerelor cu vârstă 15-17 ani

Anii	Naşteri în căsătorie			Naşteri în afara căsătoriei			Numărul anual	% din numărul total
	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural		
2007	390	76	314	546	123	423	936	2,3
2008	347	64	283	539	107	432	886	2,3
2009	251	47	204	682	147	535	933	2,3
2010	249	49	200	718	138	580	967	2,4
2011	226	20	206	646	114	532	872	2,2
2012	164	30	134	575	94	481	739	1,9

Sursa: BNS

Rata de fertilitate la adolescente ne demonstrează că după o explozie a naşterilor la vârsta prematură la mijlocul anilor `90, se constată o dinamică pozitivă, acest indicator micşorându-se de circa două ori către anul 2004. Însă, în ultimii patru ani din nou se înregistrează majorarea ratei de fertilitate la adolescente. În mediul urban situaţia se îmbunătăţeşte, rata de fertilitate la adolescente înregistrând valori minime (2-3 cazuri la 1000 de fete cu vârstă de 15-17 ani), pe când, în mediul rural acest indicator se menţine la un nivel destul de înalt – 15 cazuri la 1000 (fig.7).

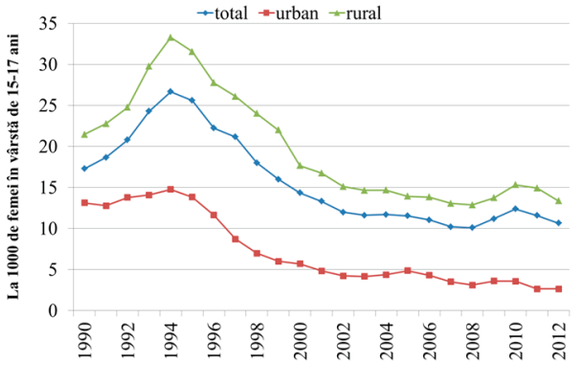

Fig.7. Ratele de fertilitate la adolescente (15-17 ani), anii 1990-2012

Sursa: calculat în baza statisticii primare cu privire la natalitate a BNS

O bună parte din naşteri la vârstă prematură au loc în afara căsătoriei, care în ultimele decenii au cunoscut o creştere spectaculoasă. În 2000-2012 ponderea lor s-a majorat cu 19%, constituind 52,1% din numărul total de naşteri. Circa jumătate din naşterile extraconjugale în grupul de vârstă a mamei de 15-17 ani au fost înregistrate după cererea comună a ambilor părinţi. Analizând vârsta taţilor, determinăm că majoritatea lor sunt de 20-28 de ani. Deci, este vorba de relaţiile sexuale dintre fetele care n-au atins vârsta majoratului (de 18 ani) şi bărbaţii maturi. Foarte des responsabilitatea se pune doar pe seama fetelor, acestea fiind stigmatizate, şi complet se uită de partenerul acestora. Totodată, o problemă ce rămâne neabordată, dar care prevede răspundere penală, este raportul sexual cu persoanele minore.

Pentru o parte din fetele de 15-17 ani sarcina neplanificată a servit un motiv pentru încheierea căsătoriei. Despre aceasta ne mărturiseşte intervalul protogenetic (intervalul de timp dintre încheierea căsătoriei şi naşterea copilului), ce în majoritatea cazurilor nu atinge 9 luni. În ultimii ani o bună parte a primelor naşteri la adolescente s-au produs în scurt timp după încheierea căsătoriei, valoarea medie a intervalului protogenetic constituind în grupul de vârstă 15-17 ani circa 0,22-0,37 ani (3-5 luni).

Tabelul 7. Repartizarea naşterilor la adolescente în cadrul căsătoriei în funcţie de intervalul protogenetic, anii 2007-2012

Anii	Naşteri în căsătorie	Numărul de naşteri cu intervalul protogenetic (IP) până la 9 luni	% din numărul total	IP mediu (ani)
15-17 ani				
2007	390	332	85,13	0,35
2008	347	287	82,71	0,36
2009	251	196	78,09	0,37
2010	249	233	93,57	0,27
2011	226	179	79,20	0,28
2012	164	138	84,1	0,22

Sursa: calculat în baza statisticii primare cu privire la natalitate a BNS

O altă parte a adolescentelor însărcinate au recurs la avort. Un factor care contribuie la rata ridicată a avorturilor este gradul scăzut de utilizare a contraceptivelor moderne. În Republica Moldova, la fel ca și în țările vecine, avortul este o metodă (frecventă) de prevenire a sarcinii nedorite. Legislaţia naţională permite avortul până la 21 de săptămâni de sarcină. În anul 2011 în Republica Moldova s-au născut 39182 copii și s-au efectuat 15710 întreruperi legale de sarcină, dintre care 1777 la adolescente (9 – până la 15 ani și 1768 – de 15-19 ani). Astfel, la 100 naşteri revin 40 avorturi, circa 10 la sută înregistrându-se în rândurile adolescentelor (tabelul 8).

Tabelul 8. Numărul de avorturi în rândul tinerelor, anii 2007-2011

Vârsta	2007	2008	2009	2010	2011
până la 15 ani	19	26	13	11	9
15-19 ani	1409	1327	1505	1350	1768

Sursa: banca de date BNS

Naşterea copilului până la vârsta de 18 ani se asociază cu dependenţa economică, apariţia dificultăţilor la finalizarea studiilor și obţinerea unei profesii etc. Această categorie de femei, care de fapt încă singure sunt copii, cu greu pot evita riscul sărăciei și aceasta doar în cazul susţinerii din partea rudelor. Sarcina la vârstă fragedă este riscantă și pune în pericol atât sănătatea mamei, cât și sănătatea copilului. Apar probleme și de caracter psihologic, mamele tinere nefiind pregătite pentru creșterea și educaţia copilului. Totodată, sarcina la vârstă prematură se asociază cu riscul înalt al abandonului. Implementarea în practică a Centrelor de plasament din anul 2007 pentru mamele din păturile social vulnerabile, inclusiv pentru mame tinere, a contribuit la reducerea numărului de copii abandonaţi și prevenirea excluziunii sociale.

Perioada de adolescenţă se caracterizează prin schimbări fizice, psihologice, emoţionale și economice intense, fiind o etapă importantă în tranziţia de la copilărie la viaţa de adult. Asumarea riscului este parte din adolescenţă și este datoria societăţii de a preveni aceste riscuri sau a atenua eventualele consecinţe periculoase ale acestora.

Cauzele extinderii naşterilor la vârstă prematură sunt determinate de maturizarea somatică timpurie a adolescentelor și debutul sexual timpuriu (15% din femei și 30% din bărbaţi până la 18 ani)[7]; accesibilitatea sporită a informaţiilor cu privire la sexualitate și metode de contracepţie; cultura contraceptivă scăzută și accesul limitat la mijloace contraceptive. Cercetările sociologice demonstrează impactul negativ al migraţiei de muncă, scăderea controlului familiei asupra comportamentului tinerilor[8].

7 Robilă M. Politica familială pentru Republica Moldova. 2010. http://www.demografie.md/files/1524_politici_familiale.pdf

8 Necesităţile specifice ale copiilor și vârstnicilor lăsaţi fără îngrijirea membrilor de familie plecaţi la muncă peste hotare. / aut.: D. Cheianu-Andrei (coord.), R. Gramma, S. Milicenco [et al.]. – Ch. : CEP USM, 2011. – 251 p.

Nu putem omite influența factorilor socioculturali, care au provocat modificări esențiale în comportamentul populației, în special toleranța crescută a comunității față de diferite comportamente și scăderea controlului social al comunității, degradarea normelor morale, anomie (fostele reglementări și ierarhii specifice societății tradiționale nu mai funcționează, iar cele noi încă nu s-au constituit), precum și răspândirea comportamentelor deviante (alcoolismul, narcomanie, violență).

Subdezvoltarea programelor speciale de prevenire a sarcinilor la adolescente la nivel comunitar, de asemenea, constituie o barieră în reducerea acestui fenomen. Conform rezultatelor cercetării experților[9], rata înaltă a nașterilor la adolescente se asociază cu cultura contraceptivă scăzută: „lipsa cunoștințelor și informarea scăzută referitor la sănătatea reproducerii, planificarea familiei, contracepție și prevenirea infecțiilor cu transmisie sexuală; nivelul scăzut de utilizare a contraceptivelor orale combinate, îndeosebi în mediul rural".

Nașterile la vârsta prematură reprezintă una din problemele ce țin de competența mai multor instituții de stat: din domeniul educației, sănătății și protecției sociale. Responsabilitatea pentru amploarea acestui fenomen, în opinia experților naționali, este atribuită, în primul rând, familiei, apoi școlii și altor instituții sociale. În opinia experților, „familia este pilonul, care pune bazele educației, principiilor morale ale copilului, ca mai apoi, școala, prin exemplele practice să informeze și, în același timp, să formeze elevii, ținând cont de anumite principii morale și spirituale". Atenționând asupra responsabilității instituțiilor de învățământ față de amploarea nașterilor la vârsta prematură experții au menționat că „Ministerul Educației și Ministerul Sănătății ar trebui să aibă o strategie comună de educație a adolescenților și tinerilor privind sănătatea reproductivă". Reieșind din aceste considerente, promovarea programelor speciale de educație pentru sănătate au o actualitate deosebită, în special pentru mediul rural.

Servicii de educație extrafamilială

Rolul investițiilor sociale orientate către copii nu poate fi subestimat în abordarea problemelor de dezvoltare durabilă precum ridicarea bunăstării generale a familiei cu copii, dar și a întregii societăți, dezvoltarea timpurie a copilului și asigurarea calității potențialului generației viitoare. Dezvoltarea infrastructurii calitative a serviciilor de îngrijire și educare a copilului constituie o componentă evocatoare în decizia unei familii de a (mai) avea un copil, or acestea creează oportunități egale de ocupare în câmpul muncii pentru femei și bărbați întrucât criteriul principal al bunăstării familiei cu copii rămâne a fi mărimea venitului ocupațional al părinților.

Educația preșcolară. Cercetările indică faptul că sărăcia și mediul familial defavorizat sunt cele mai strâns legate de nereușita școlară. Astfel, perioada preșcolară este etapa în care educația poate influența cu cea mai mare eficiență dezvoltarea copiilor și poate anihila efectele unor condiții sociale defavorabile. Specialiștii evidențiază că avantajele serviciilor de educare preșcolară se extind pe scara socială dincolo de mediile sărace, contribuind în cazul tuturor categoriilor sociale la soluționarea unui număr de probleme educaționale în mod mai durabil și mai puțin costisitor decât intervențiile ulterioare.

În Republica Moldova, conform legislației și documentelor principale de politici, educația este declarată o prioritate națională. Caracteristic

9 Gagauz O., Buciuceanu-Vrabie M., Tatar M. Unele aspecte ale creșterii eficienței politicilor familiale. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, Chișinău, 2013, nr.3.

țării noastre este prezența sporadică a formelor extrafamiliale alternative de creștere, îngrijire și educație preșcolară a copilului, instituțiile preșcolare rămânând, și în prezent, nucleul întregului mecanism instituțional de îngrijire și educație timpurie a copiilor.

Învățământului preșcolar îi sunt caracteristice anumite particularități. În primul rând, spre deosebire de învățământul secundar, el nu este obligatoriu. În cazul Republicii Moldova obligativitatea acestuia este de la vârsta de 5 ani[10]. În al doilea rând, are un rol important în studiile ulterioare, dar și în cariera individului, îndeplinind funcția de echitabilitate a oportunităților de debut a copiilor din diferite grupuri sociale și din diferite medii teritoriale. În al treilea rând, această structură îndeplinește două funcții diferite – îngrijirea copilului, și educația /instruirea propriu-zisă a lui. În acest context, în plan primar se plasează problema accesibilității învățământului preșcolar, în special pentru preșcolarii mai mari. Mult mai acut această problemă apare în mediu rural, unde din punctul de vedere al echitabilității oportunităților de start (primare), copiii de la sate într-o măsură mai mare au nevoie de servicii suplimentare de dezvoltare.

Analiza indicatorilor statistici cu referire la instituțiile preșcolare din țară evidențiază tendințele și dinamica negativă de dezvoltare a acestora în ultimele decenii. Către anul 1990, în republică, funcționau 2336 de instituții preșcolare cu 336,5 mii copii de 1-7 ani[11]. În anii ce au urmat, până în 2000, numărul instituțiilor preșcolare a fost în descreștere radicală nu doar în rezultatul scăderii natalității, ci și a crizei socio-economice generale, ce a dus, pe de o parte, la o serie de disponibilizări ale potențialului activ, inclusiv feminin, și a condiționat creșterea numărului de copii de vârstă preșcolară care rămâneau acasă cu mama, iar pe de altă parte, a provocat refuzul întreprinderilor de la infrastructura socială, în componența cărora intrau și instituțiile preșcolare, și transferarea acestora la balanța administrațiilor locale. Finanțarea la cote reduse a sistemului educațional și politica de finanțare per copil au condiționat închiderea unor instituții preșcolare, care, în timp, fie au fost distruse, fie li s-a schimbat destinația.

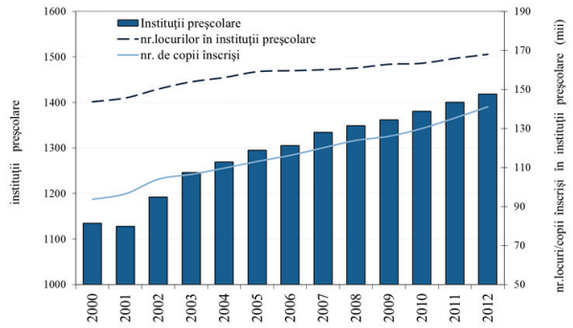

Fig.8. Dinamica numărului instituțiilor preșcolare, a numărului de locuri și a numărului de copii înscriși (anii 2000-2012)

Sursa: Banca de date a Biroului Național de Statistică, www.statistica.md

În intervalul anilor 1990-2000, numărul locurilor disponibile în instituțiile preșcolare s-a redus cu circa 47%, iar numărul copiilor înscriși în instituțiile preșcolare a scăzut cu peste 72%. Din anul 2002, toți indicatorii menționați reflectă o creștere modestă, dar constantă până în prezent (Fig.8). Astfel, la sfârșitul anului 2012, în țară funcționau 1418 instituții preșcolare ce dispuneau de 168 mii locuri. În mediul urban sunt concentrate circa 40% din totalul locurilor în instituțiile preșcolare, iar în cel rural – 60%.

În decursul ultimilor cinci ani, numărul copiilor care frecventează instituțiile preșcolare a

10 Legea învățământului, articolul 17, aliniatul 6 stipulează faptul că: „Pregătirea copiilor preșcolari către școală este obligatorie de la vârsta de 5 ani și se realizează în grupe pregătitoare, în grădiniță sau școală ori, la solicitarea părinților, în familie. Statul asigură condițiile materiale și financiare necesare bunei desfășurări a procesului instructiv-educativ în grupele pregătitoare. În funcție de condițiile locale, acestea pot fi organizate și în cadrul școlii primare."

11 Cârneț Gh. Starea curentă a învățământului general în Republica Moldova. Chișinău, IPP, 2001.

înregistrat o creștere în mărime de 11,4%, în mediul urban această creștere constituind 12,9%, iar în mediul rural – 10,2%. Efectivul copiilor în vârstă de până la 3 ani s-a majorat în aceeași perioadă cu 18,0%, iar a celor de 3 ani și peste – cu 10,3%. Conform datelor oficiale, constatăm că în ultimii zece ani numărul copiilor care frecventează grădinița este în ascensiune – de la 93,7 mii în 2000 la 141,1 mii către sfârșitul anului 2012 (sau cu circa 34% față de anul 2000). Majoritatea copiilor ce frecventează instituțiile preșcolare (mai mult de 87%) au vârsta între 3 și 6 ani.

Deși în ultimii ani s-au înregistrat progrese semnificative în ceea ce privește înrolarea copiilor în instituțiile preșcolare, totuși, trei copii din zece rămân în afara procesului de educație preșcolară, ceea ce se răsfrânge negativ asupra încadrării acestora în sistemul școlar primar de studii. Situația este și mai complicată în mediul rural, unde mai mult de jumătate din copii erau în afara instituțiilor preșcolare. Conform datelor statistice naționale, raportul dintre numărul real de locuri și efectivul copiilor care frecventează instituțiile preșcolare nu este completat, la 100 de locuri revenind în medie pe țară 84 de copii (2012), dar cu diferențe semnificative ce se disting pe medii, în sate numărul copiilor înscriși în grădinițe fiind mult mai mic (75 copii la 100 locuri) ca în orașe (99 copii la 100 locuri).

Un aspect total diferit al problemei înrolării copiilor în învățământul preșcolar apare, însă, dacă ne raportăm la efectivul total de copii cu vârsta 1-6 ani pe republică și la numărul de locuri disponibile în instituțiile preșcolare. Astfel, se nuanțează o discrepanță semnificativă între acești doi indicatori calculați, or, conform datelor statistice, la 100 copii de vârsta 1-6 ani în prezent revin 72 de locuri în instituții preșcolare, în funcție de medii menținându-se disproporția: în sate – 69 de locuri, iar în orașe – 78 de locuri. Lipsa datelor segregate pe numărul de locuri în creșe, cât și a locurilor în grupele pregătitoare nu permite o analiză mai profundă a capacității de cuprindere a unui număr maxim de copii în instituțiile preșcolare.

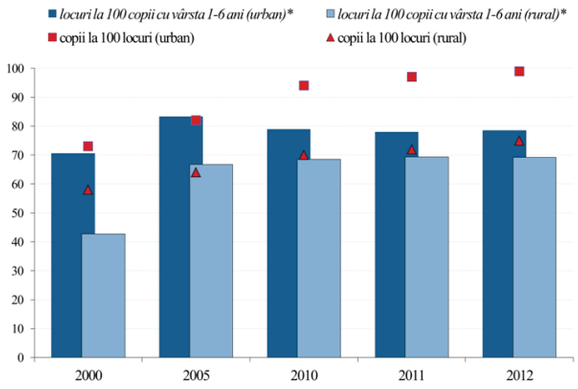

Fig.9. Gradul de frecventare a instituțiile preșcolare de copiii în vârstă de 1-6 ani

Sursa: Banca de date BNS; *calculat în baza datelor BNS

Accesibilitatea instituțiilor preșcolare variază în funcție de mediul de reședință, iar accesul la instituțiile preșcolare se atribuie deseori cheltuielilor pe care le suportă părinții pentru frecventarea grădiniței de către copiii lor. Inaccesibilitatea costurilor serviciilor oferite de instituțiile preșcolare pentru anumite categorii de părinți este ipoteza cu care vehiculează și oficialitățile atunci când încearcă să explice rata mult mai mică de înrolare a copiilor în mediul rural, unde posibilitățile de acoperire a cheltuielilor aferente sunt mai reduse comparativ cu mediul urban12.

Menționăm că rata de cuprindere a copiilor în instituțiile preșcolare și necesitatea serviciilor de educare preșcolară diferă teritorial, aceasta fiind cu atât mai mare cu cât este mai ridicat nivelul de ocupare a populației în câmpul muncii. Deși statistic numărul copiilor înscriși nu depășește numărul de locuri în grădinițe, în municipiul Chișinău și Bălți accesul copiilor este

12 Educația în Republica Moldova 2012/2013. Chișinău, Biroul Național de statistică, 2013.

îngrădit de supraaglomerarea instituţiilor. Distribuţia teritorială a grădiniţelor evidenţiază că circa 12% din totalul instituţiilor preşcolare sunt concentrate în municipiul Chişinău, iar din numărul total de copii înmatriculaţi în grădiniţele din ţară circa 25% se află în capitală. Pe de altă parte, studiile recente13 atestă că 445 de localităţi rurale, în 2011, nu aveau nici un serviciu de educaţie preşcolară datorită numărului redus de copii de vârstă preşcolară în localitate.

În literatura de specialitate[14], prin studii empirice se arată că accesibilitatea serviciilor de îngrijire a copilului este apreciată ca fiind relativă, cu un grad mai înalt în cazul grădiniţelor de stat şi mai scăzut în cazul creşelor, ca urmare a numărului mic al acestora. Centrele de creaţie şi secţiile sportive pentru copii sunt, de asemenea, apreciate ca fiind mai puţin accesibile ca urmare a plăţilor pe care multe familii nu şi le pot permite.

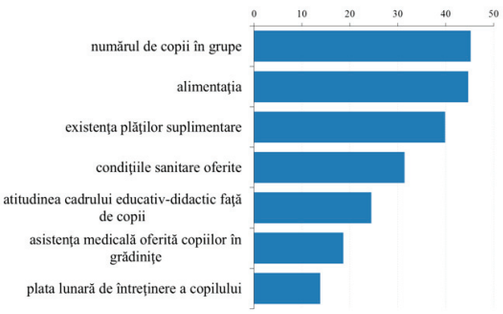

Fig.10. Cauzele nemulţumirilor faţă de calitatea serviciilor oferite în creşele/ grădiniţele de stat (%, răspuns multiplu)

Sursa: Gagauz O., Buciuceanu-Vrabie M. Rolul parental & rolul profesional: oportunităţi de echilibrare pentru femeia contemporană. Chişinău, 2011.

Problemele de încadrare a copilului la grădiniţă sunt remarcate de 2/3 din respondenţii cu copii. Calitatea serviciilor oferite de grădiniţe sunt apreciate ca fiind puţin satisfăcătoare, iar subiectul nemulţumirilor ţine prioritar de calitatea alimentaţiei oferite copiilor, numărul mare de copii a unei grupe preşcolare, existenţa plăţilor suplimentare, precum şi de condiţiile sanitare oferite.

Ameliorarea calităţii şi eficacităţii sistemelor educative este esenţială pentru creşterea inteligentă, durabilă şi inclusivă a unei ţări. Venind în completarea rolului primordial al familiei, educaţia şi îngrijirea copiilor preşcolari are un impact important şi durabil, imposibil de realizat prin măsuri ulterioare. Diverse studii europene demonstrează că accesul la structuri de educaţie şi îngrijire de înaltă calitate, ce corespund standardelor privind coeficientul personalului (nu mai mult de şapte copii per educator, în Moldova acesta este de 14 copii per educator), programa educativă, siguranţa, sănătatea şi pregătirea profesională înaltă a educatorilor, conduc la rezultate mai bune la testele internaţionale privind competenţele de bază, rezultatele echivalente cu progresele obţinute într-un an şcolar sau doi[15]. Totodată, se constată că randamentul investiţiilor în educaţia copiilor preşcolari este cel mai mare, în special pentru copiii proveniţi din medii defavorizate, în timp ce investiţiile la nivelul învăţământului superior tind să fie disproporţionat de avantajoase pentru copiii din medii socioeconomice înstărite[16].

Până în prezent, practicile Uniunii Europene în domeniu vizau în mod esenţial creşterea serviciilor de îngrijire şi educare a copiilor preşcolari pentru a permite unui număr mai mare de părinţi, în special mamelor, să intre pe pia-

13 Cheianu-Andrei D. Eficientizarea sistemului de servicii educaţionale preşcolare prin monitorizarea situaţiei demografice. În: Creşterea economică în condiţiile globalizării. Sesiunea ştiinţifică: Dezvoltarea demografică: provocări pentru politici sociale. Chişinău, 2013, p.187-196.

14 Gagauz O., Buciuceanu-Vrabie M. Rolul parental & rolul profesional: oportunităţi de echilibrare pentru femeia contemporană. Chişinău, 2011.

15 PISA 2009 results. Vol.2: Overcoming Social Background. OECD, 2010; PIRLS 2006 International Report. IEA's Progress in International Reading Literacy Study in Primary Schools in 40 Countries. IEA, 2007.

16 Doing better for children. OECD, 2009.

ţa muncii. În anul 2002, potrivit obiectivelor de la Barcelona privind structurile de îngrijire a copiilor de vârstă preșcolară, statele membre au convenit ca pentru anul 2010 serviciile oficiale de îngrijire a copiilor să furnizeze locuri cu orare complete pentru cel puţin 90% din copiii cu vârste între 3 ani și vârsta de școlarizare obligatorie și pentru cel puţin o treime din copiii cu vârste sub 3 ani. Menţionăm că, toate ţările membre ale UE finanţează sau cofinanţează educaţia și îngrijirea copiilor preșcolari cu vârste de peste 3 ani din sursele publice, iar mai puţin de jumătate din ele acoperă majoritatea costurilor fără a solicita contribuţia familiilor. Pentru copiii sub 3 ani finanţarea tinde să fie, în general, din surse private. Unele state oferă asistenţă financiară suplimentară, efective suplimentare și stimulente financiare pentru a păstra atitudinea fidelă a personalului în cadrul serviciilor furnizate grupurilor cu risc.

În această ordine de idei, accesul serviciilor de îngrijire și educare a copiilor, dar și calitatea și forma lor este o problemă ce nu poate fi ignorată. Gradul lor de dezvoltare, cât și particularităţile acestora devine un imperativ pentru viitor. Or, pe de o parte, potrivit prognozelor demografice17, în următorii șapte ani numărul copiilor de vârstă preșcolară va fi într-o creștere relativ mai mare decât cea pe care am urmărit-o în ultimii trei ani. Pe de altă parte, nu putem omite faptul că solicitarea serviciilor preșcolare de educaţie și îngrijire calculată prin numărul copiilor de vârstă preșcolară este un indicator instabil și începând cu anul 2018 din nou va fi într-o scădere rapidă.

Avantajele dezvoltării serviciilor extrafamiliale calitative de îngrijire și educare a copiilor, precum și asigurarea accesibilităţii largi a acestora depășește hotarele politicii familiale.

PRACTICI POZITIVE

EXEMPLUL FINLANDEI „SERVICIUL MUNICIPAL DE ÎNGRIJIRE A COPILULUI”

Fiecare copil de vârstă preșcolară are dreptul la servicii de îngrijire de zi după încetarea plăţii indemnizaţiei materne sau paterne indiferent de nivelul veniturilor părinţilor sau poziţia lor pe piaţa muncii. Municipalitatea trebuie să ofere servicii de îngrijire de zi în limba maternă a copilului, dacă aceasta este una din limbile de stat. În centrele de îngrijire de zi, un cadru didactic (educatoare) sau o dădacă revine la patru copii cu vârsta de până la 3 ani sau la șapte copii peste vârsta de 3 ani. Majoritatea copiilor se află în aceste centre, de regulă, ziua întreagă, dar se propun și servicii part-time. Administraţia municipală administrează și centrele de îngrijire 24/24 ore pentru copiii ai căror părinţi lucrează în schimburi. Copiilor li se oferă respectiv alimentare sănătoasă pe toată perioadă aflării în centrele de îngrijire. Colaboratorii acestor centre de îngrijire trebuie să posede obligatoriu cel puţin nivelul mediu de calificare în domeniul serviciilor sociale și medicale, iar în centrele de îngrijire de zi, unul din trei pedagogi trebuie să aibă calificare superioară. Taxa lunară pentru astfel de servicii este stabilită de către municipalitate în baza unei cote raportată la mărimea și veniturile familiei. Totodată, pe măsura creșterii numărului de copii în familie, descrește semnificativ și valoarea taxei (pentru primul copil taxa este de până la 233 euro, pentru cel de-al doilea – până la 210 euro, iar pentru fiecare copil următor – până la 46,6 euro lunar). Familiile cu venituri mici sunt complet eliberate de aceste taxe. Cotizaţiile familiilor acoperă circa 15% din cheltuielile generale pentru îngrijirea de zi a copilului.

Sursa: Republic of Finland: Finland Family Policy: Brochures of the Ministry of Social Affairs and Health, 2006. htpp://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-7155.pdf.

17 Prognoze demografice realizate de către Centrul de cercetări demografice, Institutul Național de Cercetări Economice al AȘM

O abordare sistemică a serviciilor de educaţie şi îngrijire a copiilor preşcolari înseamnă o colaborare strânsă între diferitele domenii de acţiune, precum educaţia, ocuparea forţei de muncă, sănătatea, politica socială.

Educaţia primară şi secundară generală. Republica Moldova, deşi înregistrează progrese evidente în ceea ce privește accesul copiilor la servicii de educaţie, rata brută de cuprindere a copiilor în vârstă de 3-6 ani fiind de 82,1% în 2012, sporind cu circa 8% în ultimii patru ani, iar rata de școlarizare fiind destul de înaltă (78,3%), rămâne încă în urma ţărilor UE ce raportează, în medie, o rată de 90% a indicatorilor pe educaţie.

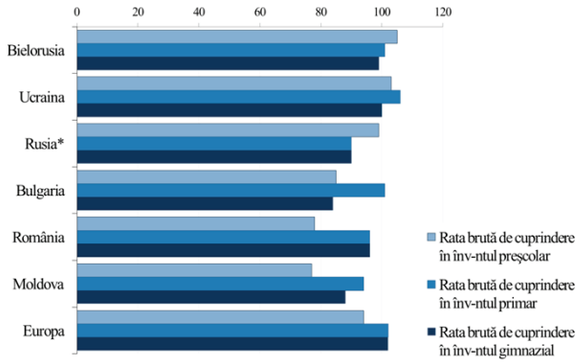

Fig.11. Rata brută de cuprindere în învăţământ în unele ţări din regiune, pe niveluri educaţionale, %

Sursa: http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/default.aspx;
*Rusia – datele sunt pentru 2009

Indicii educaţionali din ultimii ani scot în evidenţă dezvoltarea sinuoasă a învăţământului general obligatoriu în ţară. În contextul involuţiei demografice, sistemul naţional de educaţie a trecut prin perioade de reformare şi restructurare, fiind iniţiate de către Ministerul Educaţiei un şir de acţiuni pentru sporirea calităţii serviciilor educaţionale şi îmbunătăţirea situaţiei în învăţământ. În rezultatul optimizării reţelei instituţiilor de învăţământ secundar general, numărul acestor instituţii s-a diminuat în ultimii 5 ani cu circa 8,4%. Astfel, potrivit datelor oficiale[18], în conformitate cu situaţia demografică, un număr relativ mare de instituţii au fost reorganizate în municipiul Chişinău (33), în raioanele Orhei (17 instituţii), Teleneşti (15 instituţii), Căuşeni şi Floreşti (câte 14 instituţii). Majoritatea reorganizărilor din localităţile rurale au vizat transformarea şcolilor medii în gimnazii sau a gimnaziilor în şcoli primare.

În ansamblu, pe ţară, numărul elevilor din învăţământul general s-a redus cu peste 42% în ultimul deceniu. Efectivele de elevi s-au micşorat cu incidenţă mare în special în mediul rural (cu 19,3% comparativ cu anul 2008), dar şi în mediul urban (cu 10,7%). În ultimii cinci ani, efectivul elevilor din învăţământul primar s-a micşorat cu circa 5%, iar a celor din gimnazial cu circa 23%.

Vulnerabilitatea copiilor la excluziunea socială în ceea ce priveşte educaţia, este în primul rând reflectată prin intermediul ratelor de înrolare în învăţământ. Accesul la studii depinde în măsură decisivă de mediul de reşedinţă, copiii din localităţile rurale fiind dezavantajaţi. Astfel, în anul 2012, ratele nete de înrolare în învăţământul primar atestă o diferenţă de 19,5% între medii (pentru rural 80,8%, pentru urban 100,3%), iar în cazul învăţământului gimnazial de 13,3% în defavoarea localităţilor rurale.

Structura persoanelor cuprinse în învăţământ, relevă că aceasta diferă în funcţie de categoria de vârstă. În dinamica anilor, se evidenţiază descreşterea ratelor de încadrare în învăţământ pentru copiii de vârsta 11-15 ani, vârstă specifică studiilor gimnaziale (85,7 în 2012 faţă de 88,3 în 2008). Cel mai înalt nivel de cuprindere se înregistrează în cazul persoanelor

18 Proiectul „Educaţia de calitate în mediul rural din Republica Moldova". Ministerul Educaţiei, 2012

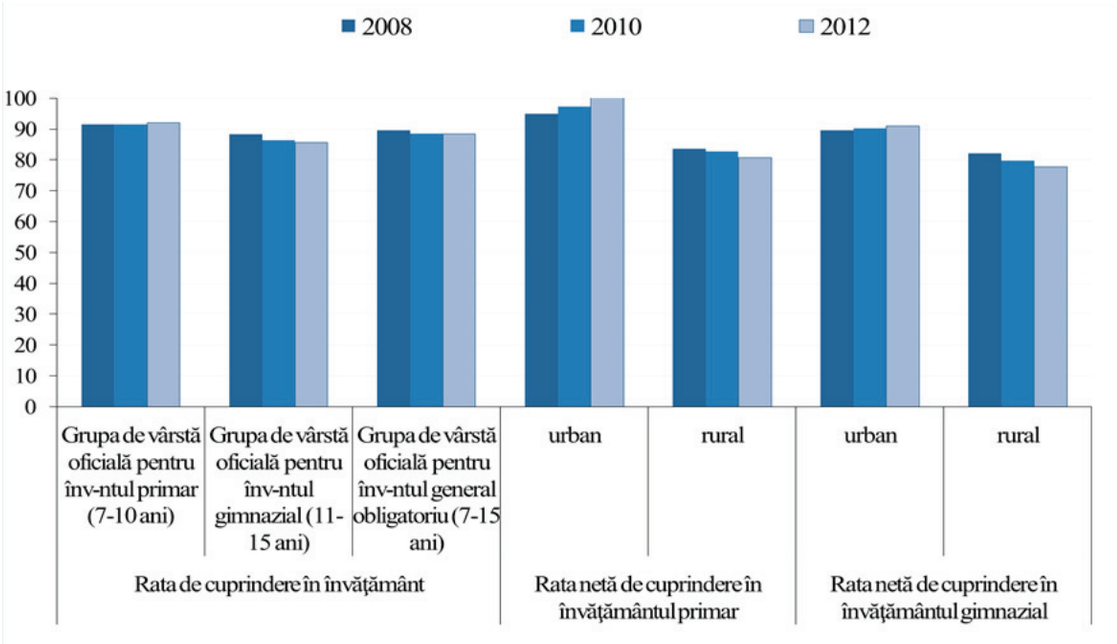

Fig.12 Rata de cuprindere în învăţământul primar și gimnazial, pe grupe de vârstă și medii %

Sursa: banca de date BNS, www.statistica.md

în vârstă de 7-15 ani (88,4% în 2012) care se raportează la învățământul general obligatoriu, cu toate acestea însă indicatorul respectiv este în descreștere în ultimii ani (față de 89,5% în 2008 și 93% în 2005). În anul 2012, ponderea elevilor primari în totalul copiilor cuprinși în învățământul primar și secundar general era de 37,7%, elevii din învățământul gimnazial reprezentau 46,8% și 15,1% constituiau elevii din învățământul liceal.

Conform concluziilor mai multor studii din domeniul politicilor educaţionale, principalele cauze ale scăderii ratelor de înrolare în învăţământul primar şi cel gimnazial sunt nivelul înalt al sărăciei, în special, în rândul familiilor cu mulţi copii; plecarea mai multor părinţi în alte ţări în scopul căutării unui loc de muncă; disparităţi în finanţarea educaţiei; imperfecţiunile sistemului de evidenţă a copiilor cu vârsta de şcolarizare; lipsa unor acte normative, care ar stabili responsabilităţile părinţilor, cadrelor didactice, conducătorilor instituţiilor de învăţământ, organelor administraţiei publice locale vizând şcolarizarea copiilor.

Factori complementari, ce reflectă vulnerabilitatea la excluziune socială sunt accesibilitatea și calitatea educaţiei, alocaţiile bugetare pentru educaţie, rata cheltuielilor gospodăriilor pentru educaţie, prezenţa și nivelul de dezvoltare a infrastructurii educaţionale și competenţa cadrelor didactice, precum și distanţele de la locul de reşedinţă al copiilor, până la instituţiile de învăţământ.

Veniturile scăzute ale gospodăriilor cu copii reprezintă obstacole în calea accesului la educaţia de calitate. Ponderea cheltuielilor pentru educaţie din totalul cheltuielilor de consum ale familiilor cu copii, nu depăşeşte 1% și este cea mai mică din toate categoriile de cheltuieli. Potrivit datelor oficiale[19], gospodăriile cu 1 copil și 2 copii, cheltuiesc de circa 2,4 și 1,8 ori

19 BNS. Datele CBGC, 2012. www.statistica.md

mai mult pentru studii față de gospodăriile cu 3 și mai mulţi copii. Totodată, de statutul economic al familiei elevilor, pe lângă o multitudine de factori, depind și performanțele școlare. Copiii din familiile asigurate, mai bine se alimentează, sunt mai sănătoși și au acces mai bun la resursele educaționale, iar părinții dispun de mai multe posibilități de ai ajuta, decât copiii din familiile vulnerabile. Astfel, deși unele statistici atestă în ultimul deceniu un progres în ce privește asigurarea echității sociale privind accesul la studii și indicatorii agregați ai educației, aceasta nu presupune însă și creșterea calității învățământului. Studiul recent, inițiat de Ministerul Educației (2012)[20], a identificat circa 150 mii elevi vulnerabili, ponderea acestora fiind în creștere comparativ cu anul 2011 cu peste 2%. Cea mai mare parte a acestor copii provin din mediul rural (67%), sunt din familii numeroase, familii cu venituri mici, și cele în care unul sau ambii părinți sunt șomeri. Vulnerabilitatea elevilor se atestă mai mare în rândul celor din învățământul gimnazial (44,0%) și primar (43,8%). Se evidențiază că vulnerabilitatea influențează în mod direct șansele copiilor de a fi cuprinși în învățământul obligatoriu, prezența la ore, precum și rezultatele școlare. Distribuţia elevilor după numărul de ore absentate relevă faptul că, lipsesc nemotivat doar anumite grupuri restrânse de elevi, în majoritatea lor copii vulnerabili. Astfel, în învăţământul primar și gimnazial numărul elevilor ce au absentat nemotivat mai mult de 100 de ore este de 2 ori mai mare printre copiii vulnerabili spre deosebire de cei nevulnerabili.

Vulnerabilitatea și dimensiunile ei în rândul copiilor amplifică riscul abandonului școlar. Potrivit studiului anual al gospodăriilor casnice (BNS), copiii din familii nevoiașe merg la școală mai târziu (la vârsta de 7-8 ani) și părăsesc sistemul de învăţământ mai devreme (la 15 ani). Cele mai înalte rate ale abandonului școlar sunt înregistrate în clasele VIII și IX. Fetele rămân de obicei mai mult timp în școală decât băieţii, indiferent de nivelul educațional. Totuși, în ultimii ani, pentru ambele sexe se înregistrează scăderea ușoară a numărul de ani de școlarizare (de la 8,36 în 2005 la 8,10 în 2012 în învățământul general obligatoriu).

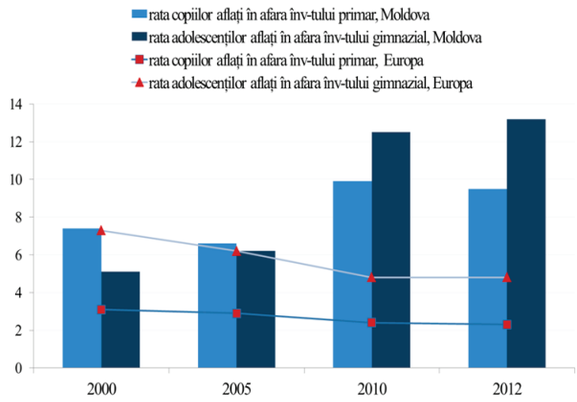

Fig.13. Rata copiilor aflați în afara învățământului primar și gimnazial, 2000-2012, %

Sursa: http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/default.aspx

Potrivit estimărilor internaţionale, putem constata că rata medie a necuprinderii școlare în învățământul general obligatoriu în Republica Moldova depășește de 3,4 ori media înregistrată pentru țările Europei, fiind în ascensiune în ultimul deceniu cu o incidență mai mare în rândul copiilor de 11-15 ani (vârsta specifică învățământului gimnazial).

Studiile din domeniu atestă că ridicarea indicelui dezvoltării umane (IDU) corelează cu creșterea investițiilor statului în educație, or țările cu cheltuieli publice mai mari pentru educației și sănătate, înregistrează, în medie, tempoul mai intens al dezvoltării umane. Totodată, întrucât o problemă stringentă ce stă în fața multor țări precum creșterea ratei de dependență demogra-

20 Recensământul școlar, realizat în cadrul proiectului „Educație de calitate în mediul rural din Republica Moldova" Ministerul Educației, 2012.

fică, prin modelarea tendințelor demografice și educaționale (2010-2050)[21] se face trimitere la faptul că implementarea obiectivelor ambițioase privind creșterea ratei de cuprindere a populației la toate nivelele de educație, precum și calitatea acestora, va asigura o ascensiune de două ori mai lentă a ratei de dependență demografică în țările cu un indice mediu de dezvoltare umană (inclusiv Moldova plasată pe locul 113 cu un IDU de 0,66 în 2012) decât în cazul în care indicatorii educaționali ar rămâne la nivelul actual.

Impactul migrației de muncă asupra situației copiilor

Pentru a-și asigura supraviețuirea familiei și a copiilor, în lipsa posibilităţilor de avea un venit decent, a nivelului redus al condiţiilor de trai, a infrastructurii slab dezvoltate și sărăciei, mulţi părinţi sunt motivaţi să plece la muncă în afara ţării.

Ținând cont de particularitățile situației copiilor în raport cu procesele migraționale din Republica Moldova, evaluând problematica propusă, sunt stabilite patru categorii de copii, acestea fiind stabilite în mod discreționar și nu figurează drept categorii distincte în acte legislative sau oficiale:

- copii ai căror părinți au plecat la lucru peste hotare,
- copii plecați împreună cu părinții,
- copii născuți peste hotarele Republicii Moldova,
- copii implicați, de regulă forțat, în migrație (TFU, cerșit, vagabondaj etc.).

Riscuri de lungă durată pentru viitoarea generație a țării, prezintă migrația de muncă a părinţilor și situația copiilor rămași fără supraveghere cu consecințe majore asupra relațiilor sociale și familiale, a particularităților de integrare socială, culturală, educațională ș.a.

Până nu demult, fenomenul "copiilor singuri acasă" ca urmare a migraţiei de muncă a părinţilor a fost neglijat de politicile migraţionale. Pe agenda publică internaţională, această categorie de copii a fost semnalată destul de târziu, în anul 2009 de Raportorul Special al Naţiunilor Unite privind Drepturile Migranţilor. Uniunea Europeană clasifică fenomenul copiilor singuri acasă ca urmare a migrației părinților ca fiind unul foarte alarmant, iar statisticile europene estimează ascendența continuă a numărului acestor copii (peste 600 mii copii, martie 2011).

Această situație se referă la mai multe ţări din Europa, în particular: ţările membre UE (România, Ungaria, Lituania, Letonia, Polonia), dar și țările non UE (Moldova și Ucraina). Potrivit statisticilor europene, se estimează că în Republica Moldova, fenomenul copiilor separaţi de părinţii plecaţi la muncă în străinătate a atins unul din cele mai înalte nivele (după România) spre deosebire de restul țărilor din Europa: România – 350 mii copii, Moldova - peste 150 mii copii; Polonia – peste 100 mii copii; Lituania - 9.500; Letonia - în jur de 8.000 copii.

Conform datelor oficiale, în ultimii ani, în fiecare a cincea familie cu copii, cel puţin un membru se afla la muncă în afara ţării (peste 2/3 dintre aceste familii sunt din mediul rural), depășind de 1,6 ori ponderea în cazul tuturor gospodăriilor. Integritatea familiei cu copii este marcată în special în cazul familiilor din mediul rural, unde în fiecare a patra gospodărie cu copii lipsește un adult (în mediul urban – în fiecare a șasea); a familiilor extinse (aproape 2/3 din totalul gospodăriilor cu copii și migranți) și a cuplurilor familiale (1/3).

21 Доклад о человеческом развитии 2013. UNDP, 2013.

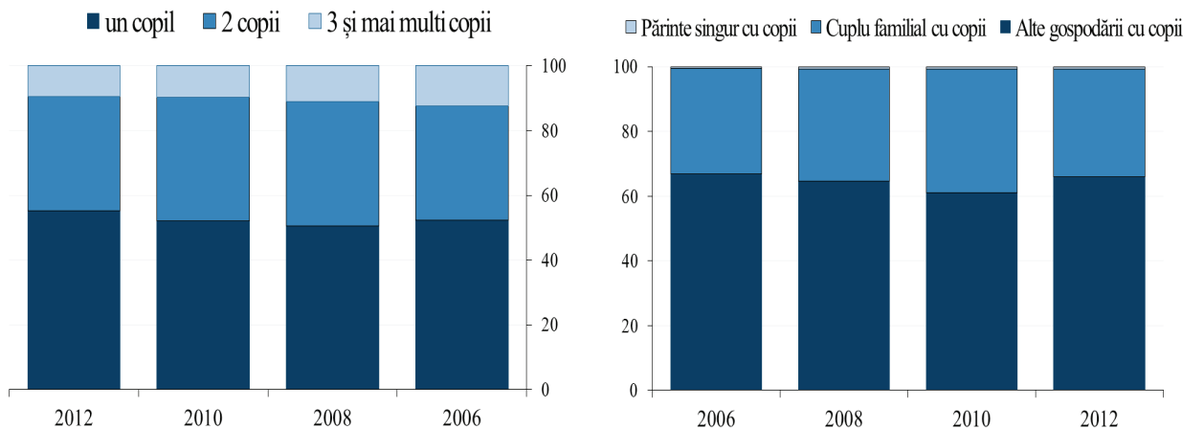

Fig.5 Distribuţia gospodăriilor cu migranţi după numărul de copii și tipul gospodăriei (%)

Sursa: BNS, www.statistica.md

Mai mult de jumătate din gospodăriile afectate de migraţie au în întreţinere un copil, 1/3 au doi copii și practic fiecare a zecea – trei și mai mulţi copii. Mai mult, fiecare al cincilea migrant în vârstă de 20-49 ani (categorie majoritară în totalul migranţilor de muncă, circa 85%) este părinte al cel puţin unui copil de vârstă preșcolară. Astfel, în reflecţia statisticii oficiale cu referire la acest contingent de migranți, putem estima că cel puţin 64 mii copii de vârstă preșcolară au rămas, în ultimii ani[22], în afara grijilor educaţionale părintești și armoniei spirituale familiale. Mai mult de 2/3 dintre aceștia sunt din sate (46,6 mii copii în 2012). Este evidentă deci evoluţia carenţelor educative în creșterea și dezvoltarea zilnică a preșcolarului, în special în lipsa mamei (în mediul rural practic fiecare a patra persoană dintre migranții de 20-49 ani), iar riscurile ulterioare a depravării comportamentale a copilului sunt tot mai probabile pe măsura absenţei îndelungate. Literatura de specialitate elucidează că lipsa unui părinte sau a ambilor condiţionează apariţia carenţelor afective, iar efectele acestora sunt cu atât mai grave și mai ireversibile cu cât mai precoce este lipsa părinţilor. Deși estimările oficiale privind numărul real al copiilor rămași fără supravegherea părinţilor ce muncesc în afara ţării sunt nesistematice și probabiliste, la scară naţională[23], către anul curent se constată că fiecare al cincilea copil are un părinte plecat la muncă peste hotare. Numărul copiilor sub vârsta de 18 ani cu părinţi ce au migrat a oscilat de la 200 mii în 2007 la 105,3 mii în 2012. Totodată, în intervalul anilor 2005-2010 se remarcă creșterea ponderii elevilor cu părinţi migranţi în totalul elevilor - circa un sfert, ajungând la o maximă de 33% în anul 2009 [9]. Pentru anul 2012, în ansamblu pe țară, se constata că unul din opt elevi era afectat în mod direct de lipsa îndelungată a unuia sau a ambilor părinţi, cu incidenţă mai mare în cazul elevilor din învăţământul primar (14,1%) și a celor din localităţile rurale (14,0%)[24].

În medie, pe anii evaluați, circa 1/3 din copiii cu părinţi migranţi aveau ambii părinţi plecaţi. În anul 2012, potrivit datelor MMPSF, din totalul copiilor cu părinţi migranţi, fiecare al doilea avea tatăl plecat și circa fiecare al treilea copil avea mama plecată.

22 Calculat în baza datelor Anchetei Forţei de Muncă, BNS, banca de date: www.statistica.md

23 Studiul Naţional privind situaţia copiilor aflaţi în dificultate și a copiilor ai căror părinţi sunt plecaţi peste hotare. MMPSF, 2012.

24 Rezultatele recensământului școlar realizat în cadrul proiectului Educaţie de calitate în mediul rural din RM (2012), Ministerul Educaţiei.

Tabelul 9. Numărul estimat de copii care au cel puţin un părinte plecat la muncă peste hotare

Copii	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
de vârstă preşcolară (> 7 ani), mii	-	-	58,9	55,6	48,9	53,8	54,0	64,8
sub vârsta de 18 ani* (mii)	-	177,2	200,0	197,9	157	133	150	105,3*
de vârstă şcolară** (7-18 ani), mii	110,0	94,1	99,5	110,5	135	84,2	-	43,0 -
Ponderea copiilor de vârstă şcolară cu părinţi migranţi în efectivul total al elevilor (%)	*21,3*	*19,1*	*21,6*	*25,4*	*32,6*	*23,7*	-	*12,0*

Sursa: BNS, calculat în baza datelor BNS, Ancheta forţei de muncă; *datele Ministerului Economiei şi MMPSF (2012); **datele Ministerului Educaţiei Republicii Moldova şi a Biroului Naţional de Statistică; Rezultatele proiectului Educaţie de calitate în mediul rural din RM (2012).

Evaluarea teritorială a fenomenului copiilor cu părinţi migranţi scoate în evidenţă faptul că întreg teritoriul republicii este afectat. Cu excepţia municipiului Chişinău care se diferenţiază prin cele mai mici valori înregistrate – 2,1% din copii rămânând cel puţin fără supravegherea unui părinte – situaţia se arată dramatică la nivelul unităţilor administrativ teritoriale.

În 17 raioane ale republicii (Fig.6) ponderea copiilor sub 18 ani ce au cel puţin un părinte migrant de muncă în numărul total de copii din localitate, depăşeşte media pe ţară (15,6%), cele mai afectate fiind raioanele Sângerei (cu circa 28%) şi Căuşeni (26,5%), urmând Făleşti, Floreşti, Ştefan Vodă şi Ungheni. Doar în 5 unităţi administrativ teritoriale din

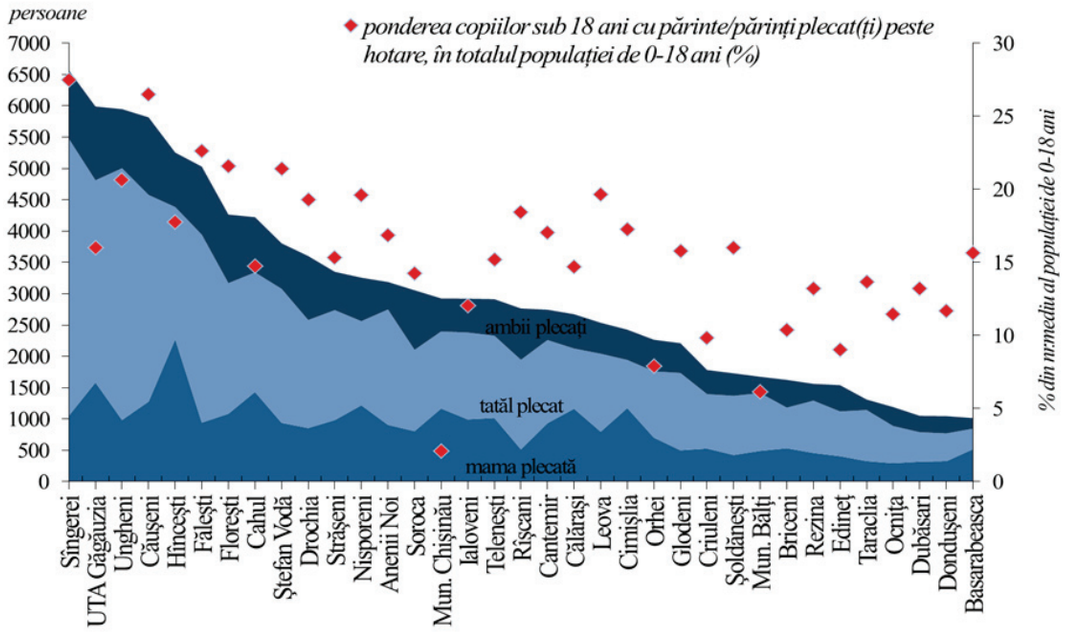

Fig.6. Repartizarea copiilor rămaşi fără supravegherea părinţilor ca rezultat al migraţiei, în profil teritorial, anul 2012

Sursa: calculat în baza rezultatelor Studiului naţional privind situaţia copiilor aflaţi în dificultate şi a copiilor ai căror părinţi sunt plecaţi peste hotare. MMPSF, 2012.

34 indicate (cu excepția m. Chișinău) ponderea copiilor rămași fără supravegherea cel puțin a unui părinte nu depășește 10%: m. Bălți, Orhei, Edineț, Criuleni, Briceni. Menționăm că datele din ultimii ani scot în evidență situația deloc favorabilă pentru dezvoltarea atât a unei familiei sănătoase, cât și a copilului. Dacă în majoritatea localităților, un sprijin sociopsihologic pentru copii este faptul că rămân în supravegherea a cel puțin unui părinte, la nivelul unor raioane se constată ponderea înaltă a copiilor rămași fără supravegherea ambilor părinți – Soroca, Râșcani, Drochia – unde practic fiecare al treilea copil din totalul copiilor cu părinți migranți, are ambii părinți plecați. O altă caracteristică se atestă în unele raioane din sud (Basarabeasca, Cimișlia) și centru (Călărași și Hâncești), unde la mai mult de jumătate dintre copiii ce au un părinte plecat este absentă mama (între 61,2% și 52%), media pe țară fiind de circa 36%.

Impactul absenței unuia sau ambilor părinți, ca urmare a migrației de muncă, asupra nucleului afectiv, valoric și moral al copiilor rămași acasă se resimte astăzi prin amplificarea diverselor manifestări comportamentale deviante și riscuri:

- creșterea ponderii copiilor cu vârsta între 10-19 ani ce consumă alcool (în anul 2012, 6% dintre copii consumă alcool de două ori pe săptămână, pe când în anul 2003 se înregistrau 3%);
- nașterea copilului la vârsta de adolescență;
- absenteismul școlar explicat de către 1/3 din adolescenți prin lipsa controlului parental ca urmare a migrației de muncă;
- creșterea numărului de copii implicați în săvârșirea delictelor (în medie cu câte 200 minori în ultimii trei ani) dintre care, potrivit statisticii infracționale, un sfert sunt din categoria celor rămași fără îngrijirea unuia sau a ambilor părinţi, cu tendinţă de creștere în ultimii ani[25];
- majorarea numărului de copii luaţi la evidenţă de organele tutelare, din anul 1996 până în prezent, cu unele oscilaţii, numărul acestor minori a crescut cu peste 54%, înregistrând în 2012 – 3483 copii. Motivele de bază în cazul copiilor rămași fără ocrotire părintească sunt plecarea peste hotare a unicului sau ambilor părinţi (47% din copii). Potrivit statisticii oficiale[26], în structura copiilor luaţi la evidenţa organelor tutelare anual predomină minorii cu vârsta între 11-15 ani (30,3%), copiii din mediul rural (72,0%) și băieţii (52%).

Sinteza discuţiilor focus-grup realizate cu asistenţii sociali, reprezentanții APL, lucrătorii sociali comunitari[27], conturează importanţa eminentă a prezenţei părinţilor în dezvoltarea și educaţia copilului, indiferent de calitatea relaţiilor și gradul de rudenie a îngrijitorului cu care acesta rămâne. O constatare comună accentuată de experţi este că lipsa supravegherii copilului, inclusiv în timpul său liber, de către părinte ca urmare a plecării peste hotare, precum și absenţa unei ocupaţii comportă un risc sporit pentru dezvoltarea conduitelor deviante în rândul minorilor „orfani ai migraţiei".

Literatura de specialitate[28] elucidează că lipsa unui părinte sau a ambilor condiţionează apariţia carenţelor afective relative, relaţiile părinţilor cu copilul fiind rare, provizoriu rupte. Efectele carenţei afective sunt cu atât mai grave și mai ire-

25 Бучучану-Врабие М. Трудовые мигранты из Молдавии и их дети. În: Demoscope Weekly, Москва, 2012, № 515-516, [online] http://demoscope.ru/weekly/2012/0515/tema01.php

26 Situația copiilor din Republica Moldova în anul 2012. BNS, www.statistica.md

27 Studiul experţilor, 2012. *(coordonator O.Poalelungi).* Sector Demografic, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM.

28 Necesitățile specifice ale copiilor și vârstnicilor lăsați fără îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă peste hotare. Chișinău, 2011.

„Migraţia a afectat mai mult latura negativă decât pozitivă, fiindcă multe familii s-au distrus, mulţi copii lăsaţi fără o educaţie şi fără dragostea deplină părintească, e o situaţie foarte grea…";

„… Se schimbă educaţia copiilor care sunt lăsaţi sub tutela bătrânilor. Se bazează că părinţii le vor trimite bani și de aceea nu ascultă de bunici, nu au nici frică, nici rușine, consumă băuturi alcoolice…";

„Dragostea de mamă n-o schimbă și n-o înlocuiește nimeni - nici bunelul, nici bunica, nici străbunicul - părinţii sunt nevoiţi să plece și să-și lase copiii cu buneii, dar copiii sunt traumatizaţi pe viaţă fiindcă perioada de creștere la adolescenţi este foarte grea, concepţiile sunt diferite. Ceea ce o să le dea părinţii, buneii niciodată n-o să le poată oferi".

„Educaţia buneilor diferă de cea a părinţilor. Acum se simte diferenţa între copii. Nu trebuie de despărţit copiii de părinţi";

„...Dacă ar fi cu părinții: mama sau tata i-ar citi o carte, ar ieși la o plimbare, ar fi o altă atitudine. Dar așa, bunica este bucuroasă dacă nepotul a mâncat, are haine curate și l-a trimis la școală. Dar ce face el la școală și cu ce se ocupă, nimeni nu știe și nici nu se interesează. De aceea, au apărut așa de mulţi narcomani și tâlhari.";

„Părinții nu sunt alături, copiii devin mai independenți și nu prea țin cont de părerea celor cu care au rămas. Majoritatea adolescenților nu ascultă de maturii în grija cărora au rămas: pot să meargă singuri să-și ia banii trimiși de către părinți, se duc la discoteci ș.a., iar buneii, spre exemplu, nu-i pot controla, nici măcar la școală…";

"Copiii rămân singuri și fac tot ce le trăsnește prin cap. Părinții le trimit bani, au telefoane scumpe, joacă la aparate, nu învață, știu doar de distracții, băuturi etc.„

Sursa: Studiul experților, 2012. Discuții focus-grup. Sector Demografie, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM.

versibile cu cât mai precoce este lipsa părinţilor.

De asemenea, se menționează că durata îndelungată a absenţei părintelui/părinţilor completează ecuaţia de factori ce caracterizează profilul familial al gospodăriilor cu copii și migranţi, indicând direct asupra deficienţelor comportamentale ulterioare ale generaţiei în creștere. Studiile realizate cu referire la minorii aflaţi în conflict cu legea[29] atestă că la fiecare al doilea minor intervievat, ce era din familie cu migranţi, părintele/părinţii lipseau de un an și mai mult. Cea mai mare parte a minorilor ce au comis repetat fapte ilicite, cinci din șase subiecţi, aveau de un an și mai mult cel puţin un părinte plecat. Totodată, se evidenţiază că în medie, fiecare al cincilea minor culpabil de o infracţiune sau alta, avea părintele lipsă mai mult de un an. Studiul denotă că ponderea unor astfel de cazuri este relativ mai mare în rândul minorilor care la momentul intervievării se aflau deja în penitenciare, aceasta demonstrând de fapt probabilitatea dezvoltării conduitei deviante a copiilor lăsaţi timp îndelungat fără supravegherea părinţilor și respectiv, săvârșirea acţiunilor ilicite, inclusiv a celor grave, pasibile cu privare de libertate. S-a constatat că pentru minorii care la momentul interviului se aflau deja în locurile de detenţie, intensitatea discuţiilor cu părintele/părinţii plecaţi a fost sau este semnificativ mai mică, aceștia în schimb indicând o frecvenţă mai înaltă a „comunicării" prin banii primiţi lunar și chiar săptămânal, precum și prin diverse colete transmise de către părintele migrant. Putem constata că situaţia se atestă alarmantă în acest sens pentru viitor, odată ce la scară generală, studiile naţionale actuale[30] indică că la o treime din copii durata medie a absenţei părinţilor ca urmare a migraţiei este de un an și mai mult. Totodată, potrivit datelor MMPSF (2012) se atestă că dura-

29 Dolea I., Zaharia V, Priţcan V., Buciuceanu-Vrabie M. Fenomenul delincvenţei juvenile în Republica Moldova. Chișinău: Cartea Juridică, 2012.

30 Studiul privind impactul migrației și a remitențelor asupra situației copiilor și persoanelor în etate din gospodăriile cu multe generații. Raport HelpAge International, Chișinău, 2010; Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte metodologice și analitice. BNS, Chișinău, 2010

ta de absenţă a mamei este mai lungă (la un sfert din copii mama lipsind mai mult de 12 luni), pe când a tatălui mai scurtă (la 12% din copii tata lipsește mai mult de un an.

Constatăm că efectele pozitive ale migrației părinților și intențiile acestora ce au condiționat ameliorarea statutului material, a nivelului de trai, depășirea sărăciei relative nu compensează complexitatea implicaţiilor asupra sănătăţii emoţionale și fizice, performanțelor școlare, conduitei etc., consecinţelor și dinamica riscurilor la care sunt expuși copiii lăsaţi acasă. Deși, în percepția generală a populaţiei,- situaţia copiilor migranţilor se îmbunătățește semnificativ odată cu transferul banilor acasă de către părinţi, studiile autohtone realizate nu certifică creșterea considerabilă a nivelului de trai al copiilor. Estimările pe baza CBGC 2006-2010[31] arată că nivelul sărăciei copiilor cu cel puțin un părinte plecat peste hotare este de 2,7 ori mai mic decât în cazul copiilor cu părinții prezenți în gospodărie (Fig.14).

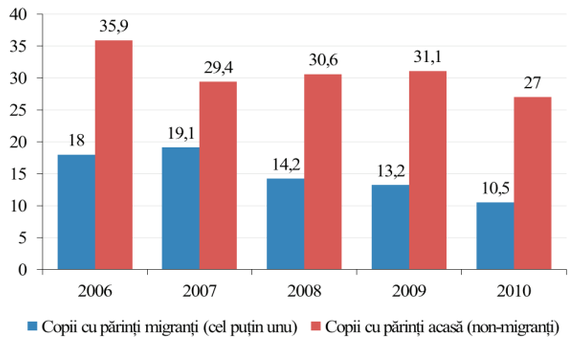

Fig.14. Ponderea gospodăriilor sub pragul sărăciei absolute (în %)

Sursa: Raport Social anual 2010. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova Chișinău, 2011

Raportându-ne la date obiective, deși se atestă îmbunătățirea standardelor de viaţă în cadrul gospodăriilor dependente de emigranţi, în particular în localităţile rurale, indicatorii care descriu sărăcia copiilor arată că creșterea economică înregistrată în perioada ultimilor zece ani nu a avut un impact pozitiv deosebit asupra lor[32]. În contextul celor abordate, potrivit studiilor empirice vizând minorii aflaţi în conflict cu legea (IRP, 2012), deși majoritatea copiilor intervievaţi explică migrația părinților la muncă peste hotare prin condiţiile materiale precare și lipsa locurilor de muncă în ţară, totuși majoritatea părinţilor migranţi au indicat că viaţa lor nu s-a schimbat cu nimic după plecarea părinților, ci dimpotrivă, un sfert din minori își apreciază situaţia ca devenind „mai rea” și „mult mai rea”. Copiii din mediul rural și cei cu vârsta între 14-15 ani într-o pondere mai mare resimt starea lucrurilor ca fiind neschimbată sau mai rea[33].

Schimbările ce se produc în dezvoltarea emoţională și socială a acestor copii au un impact enorm asupra cursului vieţii și asupra situaţiei lor psihologice. La scară naţională, mai multe cercetări calitative arată că minorii rămași „singuri acasă” din cauza migraţiei părinţilor suferă de sărăcie emoţională, iar performanţele lor școlare sunt inferioare[34]. Totodată, circa două treimi din copiii cu părinţi migranţi, evidenţiază că simt acut lipsa dragostei părintești, precum și comunicarea/discuţiile cu părinţii. Sentimentul de singurătate în absenţa unuia sau ambilor părinţi devine problemă majoră. Situaţia este resimţită mult mai acut în cazul lipsei pilonului emoţio-

31 Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte metodologice și analitice. BNS, Chișinău, 2010

32 Raportul Național de Dezvoltare Umană. Republica Moldova de la excluziune socială spre o dezvoltare umană incluzivă. UNDP, Chișinău, 2011

33 Dolea I., Zaharia V, Prițcan V., Buciuceanu-Vrabie M. Fenomenul delincvenței juvenile în Republica Moldova. Chișinău: Cartea Juridică, 2012.

34 Evaluarea reformei sistemului de îngrijire a copilului și asistență tehnică pentru consultarea subregională – Moldova. Chișinău, 2009; Studiul privind impactul migrației și a remitențelor asupra situației copiilor și persoanelor în etate din gospodăriile cu multe generații. Raport HelpAge International, Chișinău, 2010; Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte metodologice și analitice. BNS, Chișinău, 2010

nal din cadrul familiei – mama – și ca rezultat al multitudinii de sarcini ce cad pe umerii copiilor în urma plecării mamei[35]. Acești copii sunt frustrați și impuși spre maturizare precoce, iar studiile recente precum și discuțiile tematice realizate cu experții, atestă că există multe situații în care maturizarea respectivă este considerată de către minori drept un moment potrivit pentru a încerca diverse comportamente deviante.

Protecția socială

Este evident că un rol nu mai puțin important în asigurarea calității vieții este accesul copiilor la prestațiile și serviciile sociale, în primul rând la cele de sănătate și educație or, anume acestea determină calitatea capitalului uman.

Evident că politicile de susținere a familiei cu copii ar trebui să contribuie la atenuarea costurilor directe și indirecte ale familiei pe care le presupune creșterea copiilor prin alocații familiale și subvenții acordate familiei pentru îngrijirea unui copil. În condițiile în care mărimea medie a indemnizațiilor pentru copii a fost în creștere în ultimii ani, remarcăm faptul că acestea doar parțial acoperă minimul de existență calculat pentru copii: în jur de 69% în anul 2012 pentru copiii persoanelor asigurate și de 51% a persoanelor neasigurate (Fig.15). În plus, sunt prea mici pentru a avea efecte sociale puternice, impactul asupra sărăciei „înainte" și „după" primirea indemnizațiilor fiind de numai 1-1,5% în intervalul 2008-2012.

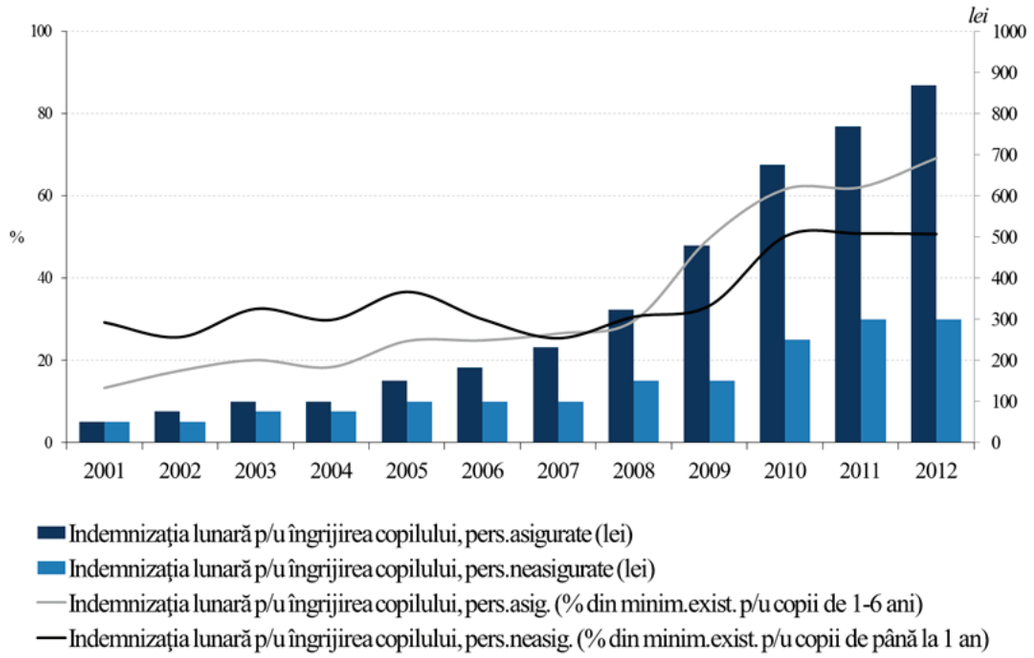

Fig.15. Raportul dintre indemnizațiile pentru îngrijirea copilului și minimul de existență calculat pentru copii, %

Sursa: calculat în baza datelor BNS, www.statistica.md

35 Necesitățile specifice ale copiilor și vârstnicilor lăsați fără îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă peste hotare. Chișinău, 2011.

Un alt tip de prestaţie socială orientată spre protecţia copilului este alocaţia socială de stat, de care beneficiază familiile în cadrul cărora sunt îngrijiţi şi educaţi copii cu dezabilităţi. Mărimea alocaţiei este în funcţie de gradul de severitate al dezabilităţii stabilit copilului.

Ajutoarele materiale unice sunt acordate familiilor defavorizate care au copii de Ziua Internaţională a Ocrotirii Copilului, iar familiile defavorizate care au copii de vârstă şcolară beneficiază şi de ajutoare materiale pentru procurarea rechizitelor şcolare.

Un rol important în protecţia socială a familiilor cu copii îl joacă ajutorul social - un ajutor financiar plătit în fiecare lună familiilor care se află într-o situaţie de mare dificultate ce permite garantarea unui venit minim pentru fiecare familie vulnerabilă, acesta fiind acordat în funcţie de numărul de persoane care trăiesc împreună în aceeaşi gospodărie şi au un buget comun. În anul 2012, de cel puţin o plată a prestaţiei de ajutor social au beneficiat circa 78000 familii defavorizate, din care circa 60% din familiile beneficiare (în special din mediul rural) au avut în componenţa lor cel puţin un copil. Cuantumul mediu calculat al prestaţiei pe republică în anul 2012, a fost de circa 730 lei. Iar suma totală a mijloacelor financiare utilizate pentru plata ajutorului social a crescut de la 114 mil. lei în 2009 până la 382,8 mil lei în 2012 (tabelul 10).

Experţii naţionali au constatat că ajutorul social este cea mai eficientă plată pentru combaterea sărăciei, iar 1/3 din consumul unei familii beneficiare este acoperit din banii primiţi pentru ajutorul social. Circa 85% din banii alocaţi pentru plata ajutorului social ajung în cele mai sărace familii din ţară (I chintilă)[36].

În pofida faptului că cheltuielile statului în domeniul protecţiei sociale a familiilor cu copii cresc, precum şi numărul de beneficiari, problema asigurării unui trai decent pentru familiile cu copii rămâne foarte acută. Situaţia social-economică din ţară şi insuficienţa locurilor de muncă reprezintă una din cauzele principale a creşterii numărului de persoane care au nevoie de susţinere socială din partea statului. Se constată procesul constant de reproducere a sărăciei, în special în mediul rural, determinat de menţinerea decalajului dintre mediul urban şi rural în ceea ce priveşte gradul de dezvoltare a infrastructurii, accesibilitatea resurselor sociale şi informaţionale. Se atestă o creştere a numărului beneficiarilor de ajutor social din rândul păturilor sociale, ce nu doresc să lucreze şi nu sunt motivaţi să caute de sine stătător un loc de muncă.

Tabelul 10. Dinamica prestaţiei de ajutor social în anii 2008-2012

Nr. d/o	Anul	Numărul familiilor	Prestaţia medie, lei	Suma calculată, mil. lei
1.	2008	152		0,048
2.	2009	33232	620	114
3.	2010	60107	742	286
4.	2011	83500	680	331
5.	2012	cca 78000	730	382,8

Sursa: CNAS

36 *Expert*-Grup: Ajutorul social – cea mai eficientă modalitate de combatere a sărăciei. social.moldova.org/news/expertgrup-ajutorul-social-cea-mai-eficient-modalitate-de-combatere-a-srciei-229313-rom.html

Rolul investiţiilor sociale orientate către copii nu poate fi subestimat în abordarea problemelor de dezvoltare durabilă precum ridicarea bunăstării generale a copilului, familiei, dar și a întregii societăţi, reducerea inechităţii socio-economice egalând posibilităţile de dezvoltare a integrării sociale. Potrivit studiilor trans-naţionale[37], investiţiile publice au o efectivitate mai mare asupra capitalului uman atunci când debutează în anii timpurii ai copilăriei (înainte de vârsta școlară), când se focusează pe categoriile vulnerabile ale populaţiei și când sunt menţinute pe întreaga perioadă a copilăriei. O astfel de strategie are un nivel înalt de rentabilitate socială și permite evitarea intervenţiilor ulterioare mult mai costisitoare pe parcursul vieţii. Dacă investiția în copii în general, constituie cea mai bună metodă de generare și dezvoltare a capitalului uman, atunci investiția în fiecare copil în parte – este cea mai efectivă strategie de prevenire a excluziunii sociale. În perspectivă, randamentul unor astfel de investiții pentru întreaga societate va fi multiplu în plan inovațional și din punct de vedere al posibilităților creative rezultate ca urmare a dezvoltării potențialului uman, precum și a stabilității sociale și politice, scăderii infracționalității și profilaxiei violenței, implicării cetățenilor în viața socială și politică.

37 *Child Poverty* in *Perspective*: An *overview* of *child well-being* in *rich countries*. UNICEF, 2007; Child well-being in rich countries. A comparative overview. UNICEF, 2013.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Analiza calității vieții copiilor demonstrează determinarea acesteia de un complex de factori, printre care situația socio-economică instabilă, veniturile mici și imposibilitatea de a asigura familiei un trai decent, sărăcia, migrația de muncă a părinților și răspândirea comportamentului deviant (alcoolism, narcomania, violența în familie, suicid, delincvență). Deși, în ultimii ani, în domeniul politicilor de protecție socială a copiilor au fost întreprinse un șir de măsuri importante, în special în ceea ce privește reducerea sărăciei, dezvoltarea serviciilor sociale adresate familiilor cu copii, protecția drepturilor copilului, elaborarea mecanismului de colaborare intersectorială în domeniul medico-social, combaterea abuzului și violenței asupra copiilor, totuși, structura sistemului actual poartă un caracter fragmentar, având un impact redus asupra calității vieții copiilor din cauza finanțării insuficiente.

Progresul economic, dezvoltarea infrastructurii sociale, în special în mediul rural și atragerea investiţiilor în sănătate, educaţie și protecţie socială ar putea avea un impact pozitiv asupra situaţiei copiilor.

Recomandări:

- promovarea cadrului normativ în domeniul protecției sociale a copiilor și asigurării calității vieții familiilor cu copii, consolidarea resurselor naționale, responsabilizarea societății și a factorilor de decizie în ceea ce privește ameliorarea calității vieții copiilor, respectării drepturilor acestora și valorizării copilului în societate;
- consolidarea capacităţilor profesionale ale reprezentanților autorităţilor administraţiei publice locale (primăriilor) în domeniul protecţiei drepturilor copilului, mobilizării agenților economici în soluționarea problemelor familiilor cu copii în situație de risc, precum și implicării active a comunității;
- crearea locurilor de muncă, reducerea migrației de muncă (în special migrației ilegale, migrației forțate), creșterea salariilor și ameliorarea bunăstării familiale. Dezvoltarea oportunităților de încadrare în câmpul muncii a părinților cu copii, crearea oportunităţilor de muncă cu timp parţial, orar flexibil, lucru la domiciliu etc., având drept scop crearea condițiilor favorabile pentru concilierea rolurilor profesionale și parentale, ceea ce la rândul său prezintă un factor de diminuare a riscurilor sărăciei familiei cu copii;
- perfecţionarea sistemului de indemnizaţii adresate familiei la naașterea copilului și pentru perioada de îngrijire prin majorarea cuantumului acestora până la nivelul minimului de trai sumar pentru mamă și copil;
- având în vedere că factorul dominant al înrăutățirii sănătății copiilor este nivelul înalt al sărăciei ce provoacă alimentația nesatisfăcătoare, probabilitatea sporită a morbidității prin boli infecțioase, comportamente deviante (fumatul, abuzul de alcool, narcomania), fundamentul politicilor în domeniul ocrotirii sănătății copiilor urmează să constituie măsurile de reducere a sărăciei în rândul familiilor cu copii;
- una din cele mai eficiente măsuri de profilaxie a bolilor cronice este crearea sistemului garantat de stat de alimentație a copiilor în instituțiile de învățământ. În prezent, sistemul de asigurare a copiilor cu alimentație în școli se află într-o si-

tuație deplorabilă și necesită schimbări radicale, în special ce țin de calitatea acesteia. Experiența internațională demonstrează că problema alimentației în școli poate fi rezolvată eficient prin industrializarea și centralizarea procesului de producere a meniului școlar standardizat;

- lipsa serviciilor medicale accesibile și calitative prezintă o problemă importantă pentru toate categoriile populației Republicii Moldova, obținând dimensiuni critice pentru familiile sărace și pentru familiile din mediul rural, ceea ce determină necesitatea elaborării unui program special la nivel național de reducere a morbidității și mortalității copiilor, care ar include și măsuri de profilaxie a traumatismului la copii și a comportamentelor de risc;
- prevenirea sarcinilor la adolescente prin educația pentru viața de familie – modul de planificare familială, în special la nivel comunitar; emisiuni educative de tip documentar dedicate prevenirii sarcinilor, responsabilității și educației sexuale;
- sprijinul părinților adolescenți, acordarea de sprijin financiar și insistarea ca părinții adolescenți să locuiască cu părinții lor pentru a spori probabilitatea ca aceștia să-și continue studiile;
- conciliere psihologică a părinților adolescenți, seminare obligatorii pentru părinții adolescenți (mame și tați) privind îngrijirea și dezvoltarea copilului;
- desfășurarea programelor profilactice privind prevenirea riscurilor comportamentale la elevi, diminuarea factorilor de risc sporit ce influențează conduita copiilor și adolescenților și consolidarea factorilor de protecție socială. Cu scopul de a extinde gama de servicii din partea instituțiilor școlare și extrașcolare (activități alternative ce promovează modul de viață sănătos), implicarea surselor de informare în masă, în special televiziunea și radioul, în ridicarea nivelului de informare și motivare în formarea culturii sănătății copiilor și tinerilor, asigurarea emisiei sistematice la nivel național și local a programelor tematice și realizarea filmelor documentare privind sănătatea fizică și psihică a elevilor;
- ameliorarea condițiilor de întreținere a copiilor în instituțiile de educație preșcolară. În condițiile oscilațiilor numărului copiilor de vârstă preșcolară, este oportună dezvoltarea serviciilor instituționale alternative de îngrijire a copiilor, inclusiv diverse grupe cu orar redus, organizarea serviciilor de educare preșcolară în instituții și școli, grădinițe de tip familial, servicii de dădacă, tutore și altele, asigurând accesibilitatea echitabilă pentru toți copiii din mediul urban și rural;
- având în vedere rolul primordial al familiei și părinților în creșterea și educarea copiilor, politicile de protecție socială a copiilor trebuie îndreptate spre întărirea și susținerea familiei în asumarea responsabilităților față de copil. Responsabilizarea părinților privind educarea și dezvoltarea copiilor;
- realizarea amplă a programelor educaționale în ridicarea responsabilității părinților în formarea modului de viață sănătos la copii, educația sexuală, deprinderilor unui comportament autoprotector. Intensificarea lucrului și implicării asociațiilor de părinți și asociațiilor pedagogilor /cadrelor didactice din RM în această privință;
- organizarea campaniilor sistematice de informare a populației cu privire la riscuri, combaterea viciilor sociale ale familiilor (abuzul de alcool, droguri, violență în familie, abuzul asupra copiilor, neglijarea obligațiilor părintești);
- perfecționarea și dezvoltarea sistemului de monitorizare a calității vieții copiilor prin promovarea cadrului de monitorizare și colectare a datelor privind implementarea politicilor în domeniul protecției familiei și copilului, determinarea unui set de indicatori obligatorii, care ar asigura comparabilitatea datelor și raportarea lor la standardele europene.

BIBLIOGRAFIE:

1. Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte metodologice și analitice. BNS, Chișinău, 2010
2. Buciuceanu-Vrabie M. Ameliorarea calității vieții copiilor: o premisă pentru securitatea demografică a Republicii Moldova. În: Creșterea economică în condițiile globalizării. Sesiunea științifică Dezvoltarea demografică: provocări pentru politici sociale. Chișinău, 2013, pg. 164-172.
3. Calitatea creșterii economice și impactul asupra dezvoltării umane. Chișinău, UNDP, 2006;
4. Cartea verde a populației RM. Chișinău, 2009.
5. Cârneţ Gh. Starea curentă a învăţământului general în Republica Moldova. Chișinău, IPP, 2001.
6. Cheianu-Andrei D. Eficientizarea sistemului de servicii educaționale preșcolare prin monitorizarea situației demografice. În: Creșterea economică în condițiile globalizării. Sesiunea științifică: Dezvoltarea demografică: provocări pentru politici sociale. Chișinău, 2013, p.187-196.
7. Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries. UNICEF, 2007.
8. Child well-being in rich countries. A comparative overview. UNICEF, 2013.
9. Doing better for children. OECD, 2009.
10. Dolea I., Zaharia V, Prițcan V., Buciuceanu-Vrabie M. Fenomenul delincvenței juvenile în Republica Moldova. Chișinău: Cartea Juridică, 2012.
11. Educaţia în Republica Moldova 2012/2013. Chișinău, Biroul Naţional de statistică, 2013.
12. Education for All Global Monitoring Report. Policy Paper. UNESCO, 2012
13. Gagauz O. Familia contemporană între tradiţional și modern. Chișinău, 2011.
14. Gagauz O. Tatar M. Nașterea copilului la vârsta adolescenței: dimensiuni și cauze ale extinderii. În: Creșterea economică în condiţiile globalizării. Sesiunea științifică Dezvoltarea demografică: provocări pentru politici sociale. Chișinău, 2013, p.36-46.
15. Gagauz O., Buciuceanu-Vrabie M. Rolul parental & rolul profesional: oportunități de echilibrare pentru femeia contemporană. Chișinău, 2011.
16. Gagauz O., Buciuceanu-Vrabie M., Tatar M. Unele aspecte ale creșterii eficienței politicilor familiale. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, Chișinău, 2013, nr.3.
17. Necesităţile specifice ale copiilor și vârstnicilor lăsaţi fără îngrijirea membrilor de familie plecaţi la muncă peste hotare. / aut.: D. Cheianu-Andrei (coord.), R. Gramma, S. Milicenco [et al.]. – Ch.: CEP USM, 2011. – 251 p.
18. PIRLS 2006 International Report. IEA's Progress in International Reading Literacy

Study in Primary Schools in 40 Countries. IEA, 2007.
19. PISA 2009 results. Vol.2: Overcoming Social Background. OECD, 2010.
20. Poalelungi O. Particularități de integrare socială a copiilor imigranților moldoveni în țară gazdă: cazul Italiei În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2012, nr.2, p.142-152.
21. Raport privind sărăcia în Republica Moldova 2010-2011. Chișinău, Ministerul Economiei, 2012.
22. Raportul Naţional de Dezvoltare Umană. Republica Moldova de la excluziune socială spre o dezvoltare umană incluzivă. UNDP, Chișinău, 2011
23. Robilă M. Politica familială pentru Republica Moldova. 2010. http://www.demografie.md/files/1524_politici_familiale.pdf
24. Studiul Național privind situația copiilor aflați în dificultate și a copiilor ai căror părinți sunt plecați peste hotare. MMPSF, 2012.
25. Studiul privind impactul migraţiei și a remitenţelor asupra situaţiei copiilor și persoanelor în etate din gospodăriile cu multe generaţii. Raport HelpAge International, Chișinău, 2010.
26. Бучучану-Врабие М. Трудовые мигранты из Молдавии и их дети. În: Demoscope Weekly, Москва, 2012, № 515-516, [online] http://demoscope.ru/weekly/2012/0515/tema01.php
27. Доклад о человеческом развитии 2013. UNDP, 2013
28. Сакевич В. В каких странах лучше всего живется детям? // Demoscope Weekly, Москва, 2013, № 551-552, [online] http://demoscope.ru/weekly/2013/0551/reprod01.php

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

Knowledge creating development

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”
str. Iacob Hîncu 10/1, Chișinău
MD-2005 Republica Moldova
373 / 22 221844 tel
373 / 22 245714 fax
office@viitorul.org
www.viitorul.org